

प्रमुख व्यवस्थापक
विद्यासागर रञ्जित
फोन: ४२५ ८९५५

व्यवस्थापकहरू
चिनीकाजी महर्जन
फोन: ४२५ ३१८२
ज्ञानेन्द्र महर्जन
फोन: ४२७ ६९०८

सह-व्यवस्थापक
धुवरत्न स्थापित
सम्पादन सहयोगी
भिक्षुणी शुभवती

सम्पादक
भिक्षुणी वीर्यवती
फोन: ४२५ ९४६६

प्रधान सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
४२५९११० (संघाराम विहार, ढल्को)

प्रकाशक र विशेष सल्लाहकार
भिक्षुणी धम्मवती
फोन: ४२५ ९४६६

कार्यालय
धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
धर्मकीर्ति विहार
श्रीघ: नघ:टोल

पोष्ट बक्स नं. ४९९२
काठमाडौं
फोन: ४२५ ९४६६

बुद्ध सम्बत् २५५६
नेपाल सम्बत् १९३२
इस्वी सम्बत् २०१२
विक्रम सम्बत् २०६९

विशेष सदस्य	रु. १०००/- वा सो भन्दा बढी
वार्षिक	रु. १००/-
यस अङ्को	रु. १०/-

धर्मकीर्ति
(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI

A Buddhist Monthly

29th OCTOBER 2012

वर्ष- ३० अङ्क- ७ कति पुन्हि कार्तिक २०६९

फलामको, काठको र डोरीको बन्धनलाई बुद्धिमान व्यक्तिले बलियो बन्धन भन्दैन। धन सम्पत्ति, स्त्री, पुत्र, पुत्रीहरूमा हुने अनुरागलाई नै दृढ बन्धन भन्दछन्।

रागमा लालायित रागी व्यक्ति आफूले बनाएको जालमा माकुरो फसे भैं आफ्नै तृष्णारूपी नदीमा पर्छ। बुद्धिमान व्यक्तिहरू यसलाई पनि तोडी इच्छा रहित भैं सबै दुःख छोडी प्रव्रजित हुन्छन्।

ब्राह्मणीको कोखबाट जन्मदैमा ब्राह्मण भन्दैन। उसलाई "भो" मात्र भन्नुपर्छ। किनभने त्यसमा राग, द्वेष र मोह छ, राग, द्वेष र मोह नहुने व्यक्तिलाई मात्र मैले ब्राह्मण भन्दछु।

धेरै आहार खाने अलसी निद्रालु मानिस धेरै खाएको कारणले मोटाएर राखेको सुंगुर जस्तै हो, त्यस्ता मूर्ख बराबर गर्भवासमा आउँछ।

विशेष गुणले सम्पन्न योग्यगुरु

गुरु बन्ने चाहना र इच्छा धेरैजसो व्यक्तिमा हुने गर्छ । तर इच्छा हुँदैनैमा योग्यता विना योग्य गुरु बन्न सम्भव छैन । भगवान् बुद्ध विशेष गुणले सम्पन्न योग्य गुरु हुनुहुन्छ । कस्तो व्यक्तिलाई कस्तो व्यवहार प्रयोग गरी शिक्षा दिनु पर्दछ भन्ने ज्ञानका दाता भगवान् बुद्धले प्रचण्ड स्वभावका विभिन्न व्यक्ति हरूलाई दमन गरी शिक्षा दिन सफल हुनु भएको थियो । ती व्यक्तिहरूलाई दमन गर्नका लागि कुनै बाह्य शस्त्र एवं हतियार प्रयोग गर्न परेन अर्थात् हिंसात्मक कार्य अपनाउन परेन । उहाँको सकारात्मक सोचाई एवं उपायद्वारा उनीहरूलाई दमन गर्नुभएको थियो उहाँले ।

उदाहरणको लागि आलवक नामक क्रोधी एवं राक्षसी स्वभावका व्यक्तिलाई भगवान् बुद्धले उहाँले शुद्ध क्षान्ती (सहनशीलता) बलले दमन गर्नुभई एक असल भलादमी एवं शिक्षित व्यक्तिको रूपमा परिणत गरिदिनु भएको थियो । यसरी नै उहाँले हिंस्रक अंगुलीमाललाई ऋद्धि युक्त करुणा बलले दमन गर्नु भएको थियो । यस्तो घटनामा कुनै पनि व्यक्तिको एक थोपा रगत पनि चुहाउन परेन । सयौं मानिसहरूका हत्यारा अंगुलीमाललाई भगवान् बुद्धले बताउनु भएको ज्ञानबद्धक शिक्षाले परिवर्तन भई शान्त दान्त भिक्षु अहिंसक बनेका थिए । यसरी नै घमण्डी उरुबेल काश्यप, गया काश्यप र नदी काश्यप नामक ऋषीहरू भगवान् बुद्धको विशेष गुणले युक्त प्रभावकारी शिक्षाले प्रभावित भई उहाँ समक्ष नतमस्तक बनी बुद्ध अनुयायी बनेका थिए ।

आक्रोशक ब्राह्मणले भगवान् बुद्ध प्रति क्रोधित बनी उहाँलाई गधा, गोरू, भेडा आदि संज्ञा दिई मनपरि गाली गर्न आएका थिए । यस्तो अवस्थामा पनि भगवान् बुद्ध मुसु मुसु हाँसी यसरी जवाफ दिनु भएको थियो—

“महासय ! तपाईंले मेरो लागि भनी बोकेर ल्याउनु भएको गधा, गोरू, र भेडा जस्ता कोशेली मलाई चाहिँदैन, यसलाई मैले स्वीकार गर्न सक्दिन । त्यसैले ती सबै कोशेली तपाईंले नै फिर्ता लिनुहोला ।”

क्रोधका आवेगमा दुषित चित्तले ग्रसित भई निर्दोष बुद्धलाई मनपरि गालि गर्न पुगेका ब्राह्मणलाई

भगवान् बुद्धले मुसु मुसु हाँसै प्रयोग गर्नु भएको मैत्रीपूर्ण वचनले प्रभावित पायो । फलस्वरूप ब्राह्मणको हृदय परिवर्तन भयो । ब्राह्मणले बालेको द्वेषपूर्ण आगोमा भगवान् बुद्धले मैत्रीयुक्त शीतल जल खन्याई शीतलता प्रदान गर्नु भएको आभाष मिल्यो । यसरी भगवान् बुद्धको शिक्षामा कुनै हिंस्रक घटना प्रयोग भएको देखिँदैन । अहिंसक गुरुको योग्य गुण हो यो ।

भगवान् बुद्धले समाजमा व्यापक रूपमा फैलिएको कुलभेद र जातीभेद विरुद्ध यसरी अभियान चलाउनु भएको थियो ।

**“न जच्चा वसलो होति न जच्चा होति ब्राह्मणो
कम्मना कसलो होति कम्मना होति ब्राह्मणो”**

अर्थात् जन्मले कोही नीच एवं ब्राह्मण हुँदैन । कर्म वा कामले नै नीच र ब्राह्मण हुनेछ । आफूले बोलेको कुरालाई काम गरेर नै देखाउन सक्षम हुनु भएका भगवान् बुद्धले माथि उल्लेखित कथनलाई व्यवहारमा लागु गरेर नै देखाउनु भएको थियो । उहाँले ब्राह्मण देखि पोडे जातका व्यक्तिहरू समेत समावेश गरी भिक्षु संघ गठन गर्नुभयो ।

भगवान् बुद्धले बताउनु भएको शिक्षामा जातिभेद मात्र होइन लिङ्गभेद पनि छैन अर्थात् पुरुष र स्त्री जाती बिच कुनै भेदभाव छैन । उहाँले भिक्षु भिक्षुणी, उपासक र उपासिकाहरूलाई उनीहरूको आ-आफ्नो योग्यतानुसार एवं क्षमतानुसार समान रूपमा पदवी प्रदान गर्नु भएको थियो । नारी पुरुष बीचको भेदभाव गर्ने तत्कालिन समाजको संकुचित एवं स्वार्थपूर्ण भावनालाई भगवान् बुद्धले विरोध गर्नु भएको थियो ।

भगवान् बुद्धले यसरी भन्नु भएको छ—

“अत्ताहि अत्तनो नाथो कोही नाथो परोसिया”
अर्थात् “आफ्नो मालिक आफै हो । अरू कोही हुन सक्दैन” मन शुद्ध पार्न नसके सम्म कोही व्यक्ति दुःखबाट मुक्त हुन सक्दैन । तर आफ्नो मनलाई अरूले शुद्ध पारिदिन सक्दैन । आफैले शुद्ध गर्नुपर्ने हुन्छ । कोही पनि योग्य गुरुले त केवल चित्त शुद्ध पार्ने मार्ग मात्र देखाउन सक्नेछ ।

भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ—

“सब्व पापस्स अकरणं कुसलस्स उपसम्पदा
सच्चित्त परिपोदपनं एतं बुद्धानु सासनं ।”

अर्थात् “कुनै पापकर्म नगर्नु, पुण्य असल कार्यहरू मात्र गर्नु, आफ्नो चित्त परिशुद्ध गर्नु । बुद्धहरूले सिकाउनु भएको शिक्षा नै यही हो ।”

यहाँ प्रमुख कुरा मनको हुन आउँछ । मन शुद्ध नगोरसम्म जीवन सफल हुने छैन । भगवान् बुद्धले स्वतन्त्र चिन्तनलाई बढी महत्व दिनुहुन्छ । उहाँले कहिले पनि कसैलाई पनि मेरो शिष्य बुन्नु, मेरो शरण पर्नु भन्नु भएको छैन । उहाँले भन्नुहुन्छ—

“मैले वताएको कुरा भन्दैमा, इतिहासमा उल्लेखित कुरा हुँदा, स्वीकार्नु पर्छ भन्ने छैन । कुनै पनि कथनलाई स्वीकार्नु भन्दा पहिला आफ्नो स्वतन्त्र दिमागले त्यस कुरा ठीक छ, छैन जाँचेर हेर्नु पर्छ । यदि त्यो कुरा न्यायसंगत ठहरिएमा मात्र स्वीकार गर्ने होइन भने त्यागि दिने । सुनारले सुनलाई विभिन्न उपाय प्रयोग गरी परीक्षा गर्छ र यदि त्यो सक्कल सुन भएमा मात्र स्वीकार गर्दछ, त्यसरी नै हामीले पनि जुनसुकै कथनलाई पनि आफ्नो दिमाग रूपी कसीमा घोटेर हेनुपर्छ जाँचे गर्नुपर्छ ।”

यसरी २५ सय वर्ष पहिला नै स्वतन्त्र चिन्तनको सन्देश फैलाउनु हुने भगवान् बुद्धलाई निश्चार्थ एवं योग्य गुरुको रूपमा लिन सकिन्छ । कुशल केहो, अकुशल केहो, धर्म के हो र अधर्म के हो, यस विषयमा राम्ररी स्पष्ट पार्न सक्नु नै उहाँको विशेषता हो । भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण हुने बेला उहाँले भिक्षुहरूलाई सम्बोधन गर्नु हुँदा भन्नुभएको थियो—

“मेरो अन्तिम समय आउँदैछ, त्यसैले मैले आफ्नो जीवनकालमा जति पनि धर्मोपदेश गरेको छु, त्यसमा नबुझेको विषय कुनैछ भने, भ्रम एवं शंका रहेको छ भने अहिले नै सोध्ने पनि हुन्छ । तर कोही व्यक्तिवाट कुनै प्रश्न नआएपछि उहाँले भन्नुभयो—

“अप्पमादेन सम्पादेथ”

अर्थात् हरेक क्षण, पाइला पाइला पिच्छे होश राख्ने गर्नु । यस बुद्ध वचनलाई गहिरिएर विचार गरौं कति दूरदर्शी हुनुहुन्छ भगवान् बुद्ध ! कत्रो महान् गुरु हुनु हुन्छ उहाँ ।

शुभकामना गुरुमांलाई

शुभेधवती

नयाँ वर्षसंगसंगै शुभकामना छ
धम्मवती गुरुमां को सुस्वास्थ्य लाभको
नयाँ ऋतु सधैं दीर्घायु होउन्
शुभ कामना मङ्गल कामना गर्दछु
हामी माभ सदा-सर्वदा अगाडि होउन्
भगवान् बुद्धको मैत्रीले युक्त भएको
महापरित्राण पाठको आनिशंसले
रोग निर्मूल भई सुख लाभ होउन्
हामीलाई आमाले जन्म दिएर
संसार देख्नु र हेर्न पाए जस्तै
ज्ञानको मार्ग देखाई दिने गुरु तपाईं नै
शुभकामना मैत्री कामना गर्दछु
आमामा मैत्री, करुणा, उपेक्षा, मुदिता भए जस्तै
तपाईंमा पनि बुद्ध शिक्षा र ज्ञानको भण्डार छन्
हामी चेलीहरू तपाईं कै छत्र छायाँमा बस्न पाऊं
दिनहुँ भगवान् बुद्धलाई प्रार्थना गर्दछु
विहारमा भगवानको प्रतिमाले शोभा दिए जस्तै
मन्दिरमा देवताको मूर्तिले शोभा दिएजस्तै
नदीमा पानीले शोभा दिए जस्तै
धम्मवती गुरुमां पनि हामी माभ
विराजमान भइराख्नु शोभनिय छ
हामीमा होश र जाँगरको पनि विकास हुनेछ
धम्मवती गुरुमांलाई कोटी कोटी शुभकामना छ ।

धम्मपद – २५४

प्राज्ञ रीना तुलाधर (बनिया)

'परियत्ति सद्धम्म कोविद'

सलाभं नातिमञ्जेय्य-नाञ्जेसं पिहयं चरे ।

अञ्जेसं पिहयं भिक्खू-समाधिं ना धि गच्छति ।

अर्थ- आफूलाई प्राप्त भएको लाभलाई तुच्छ नठान, अरूलाई प्राप्त भएको लाभमाथि ईर्ष्या नगर, अरूको लाभ देखि ईर्ष्या गर्ने भिक्षुहरूलाई समाधि लाभ हुँदैन ।

अपपलाभोपि चे भिक्खू-सलाभं नाति मञ्जति ।

तं वे देवा पसंसन्ति-सुद्धाजीवं अतन्दितं ।

अर्थ- अलिकति भएपनि आफूलाई प्राप्त भएको लाभलाई तुच्छ नठान्ने, शुद्ध जीविका गर्ने, आलस्य रहित भिक्षुलाई देवताहरूले पनि प्रशंसा गर्छ ।

घटना- उपरोक्त गाथाहरू भगवान् बुद्धले वेणुवन विहारमा बस्नु हुँदा एउटा भिक्षुको कारणमा भन्नु भएको थियो जो लाभ प्राप्तको आशमा देवदत्तको समूहमा बसेर आएका थिए ।

उक्त भिक्षुको एउटा साथी भिक्षु थियो जो देवदत्त पक्षको समूहमा सम्मिलित थिए । देवदत्त त्यो बेला भगवान् बुद्धको विरोधी भई विपक्षमा भिक्षुहरूलाई भड्काई समूह बनाएर बसेका थिए । एकदिन त्यस भिक्षुले आफ्ना साथी जो देवदत्त पक्षका थिए उनलाई बाटोमा भेटेछ । देवदत्त पक्षका उनका साथीले उनीहरूलाई सोधे- “कहाँ गएर आयौ ?”

“फलानो ठाउँमा भिक्षा गएर आएको” यस, भिक्षुले उत्तर दिए ।

“के भिक्षा प्राप्त भयो त ?” देवदत्त पक्षका उनको साथीले फेरि सोधे ।

“प्राप्त भयो ।” उनीले जवाफ दिए ।

देवदत्त पक्षका उनका साथी भिक्षुले उनीलाई भने- “यहाँ हामीलाई धेरै लाभ सत्कार मिल्छ; दान धेरै प्राप्त हुन्छ । तिमी पनि केही दिन हामीसँग बस ।”

साथीको कुरालाई मानी उनी केही दिन उनीहरूसँगै बसी सके पछिबाट आफ्नै ठाउँमा फर्केर आए । यो कुरालाई लिएर भिक्षुहरूले भगवान् बुद्धकहाँ उजूरी गर्न गए- “भन्ते यो भिक्षुले देव दत्तलाई प्राप्त

भएको लाभ सत्कार परिभोग गरेर आएको छ । यिनी देवदत्त पक्षका हुन् ।”

भगवान् बुद्धले उनीलाई बोलाएर साँचो कुरा के हो भन्न लगाउनु भयो । उक्त भिक्षुले बिन्ती गरे हो भन्ते । त्यहाँ मेरा एउटा युवा साथी भिक्षुले मलाई दुई चार दिन त्यहिं बस्न आग्रह गरेकोले त्यहाँ बसेर आएको हुँ । तर मैले देवदत्तको सिद्धान्त स्वीकार गरेको छुइन ।” तथागतले त्यस भिक्षुलाई भन्नु भयो- “तिमीले देवदत्तको सिद्धान्त स्वीकार नगरेतापनि अबबाट जसले पनि तिमीलाई देवदत्तको पक्षमा लागेको नै भनी विचार गर्छ । तिमीले अहिले मात्र होइन पहिला पनि यस्तै गरेर आएका थियौ ।

यति भनी भगवान् बुद्धले प्रसंग जोडी उनको अतीत कथा महिलामुख जातक कथा पनि सुनाउनु भयो । त्यसपछि तथागतले भिक्षुहरूलाई सम्बोधन गरी भन्नुभयो- “हे भिक्षुहरू हो ! भिक्षुहरूले आफूलाई प्राप्त भएको लाभमै सन्तुष्ट हुनुपर्छ । अरूको लाभमा लोभ गर्नु हुँदैन । अरूको लाभमा लालची भएर हिँडेकाले ध्यान विपश्यना मार्ग फल आदि मध्ये एउटा धर्म पनि उत्पन्न गरेर लिन सक्तैन । आफूलाई प्राप्त भएको लाभमा सन्तुष्ट हुनेले नै ध्यान आदि धर्म उत्पन्न गरेर लिन सक्छ ।” यसरी धर्म देशना दिनु भई भगवान् बुद्धले उपरोक्त गाथाहरू भन्नुभयो । ❖

धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मदेशना

मिति	बुद्धपूजा	धर्मदेशना
२०६९ आश्विन ७	वीर्यवती गुरुमां	वीर्यवती गुरुमां
२०६९ आश्विन १४	चमेली गुरुमां	चमेली गुरुमां
२०६९ आश्विन २२	वण्णवती गुरुमां	मेत्तावती गुरुमां
२०६९ आश्विन २९	इन्दावती गुरुमां	इन्दावती गुरुमां
२०६९ कार्तिक १	केशावती गुरुमां	केशावती गुरुमां

विपश्यना शिविर र आत्मदर्शन

सत्यनारायण गोयन्का
अनुवादक- विश्व शाक्य

एउटा कुरा अर्को सम्झनुहोला । विपश्यना गर्दागर्दै घर-बाहिरको आफ्नो व्यवहार जिम्मेवारी राम्ररी बहन गर्नुहोला । जो व्यक्ति, जुन कामना, जुन जिम्मेवारीपूर्वक लागिरहेको हुन्छ त्यसलाई इमान्दारी र लगनतापूर्वक पूरागर्नु नै त्यस व्यक्तिको त्यस क्षणको ध्यान हो । कामको समयमा काममा पूरा ध्यान लगाउनुहोला ताकि काममा पूर्ण सफलता प्राप्त होस् । त्यस समय सम्बेदना या श्वासलाई हेर्न थालियो भने अष्टेरो हुनेछ । आधा मन यता, आधा मन उता न यो हुन्छ न त्यो हुनेछ । त्यसैले जब कुनै काम गरिन्छ भने सारा ध्यान त्यही काममा लगाउनुहोला । यसो गर्नुभयो भने खूब कुशलतापूर्वक सम्पन्न हुनेछ त्यो काम ।

तर, जब कहिले फुर्सदहुन्छ, आराम गर्न मन लाग्यो भने आँखा खूला रहोस् तर मन भित्र होस् । समय कहिले पनि नष्ट नगर्नुहोला । एउटा अर्को कुरा ध्यानमा राख्नुहोला धर्मको देखावा कहिल्यै पनि नगर्नुहोला । अरु मानिसहरूको समुपस्थितिमा आँखा बन्द गरेर कहिल्यै पनि ध्यान नबस्नु होला । यसो गर्न थाल्नुभयो भने, भित्र अहङ्कार जागृत हुनेछ । म बडो ध्यानी हूँ भनेर जहाँ देखावटी धर्म हुन्छ त्यहाँ भित्र खोक्रो पन आइहाल्ने हुन्छ । भित्र धर्मको चीज हुँदैन तसर्थ देखावटी खोज्दछ । यदि छ भने पनि के को देखावटी गर्नुप्यो ? व्यवहार आफै बोल्नेछ कि धर्मवान् रहेछ ।

साथ-साथै आफूले आफैलाई जाँच-परख गर्दै रहनुहुनेछ कि जीवनमा कुनै सुधार आइरहेको छ वा छैन ? आफूले नचाहेको कुरा हुँदा पुरानो आदतको कारण चिडचिडाहट उठ्नेछ । कसैसँग दुर्व्यवहार पनि गरिनेछ तर देख्नुपर्ने, हेर्नु पर्ने यो छ कि कति छिटो होश आएर समतामा स्थित हुन्छ र कति छिटो त्यस व्यक्तिप्रति मैत्रीभाव उत्पन्न हुन्छ, बस यसरी नै आफूप्रति जाँच-परख गर्दै रहनुहुनेछ । यसरी जाँच-बुझ गर्दागर्दै थाहा पाउनेछौं कि विपश्यना कर्मकाण्ड बनिरहेको छैन । ठीक तरिकाले बाटो हिँडिरहेको छ । विपश्यनासाधना गरिन्छ भने जीवनमा परिवर्तन आउन नै पर्ने हुन्छ । जीवन पहिलाभन्दा अधिक

सुख हुने पर्ने हुन्छ । मङ्गलमय हुने पर्दछ ।

बडो अनमोल रत्न प्राप्तभएको छ । यसलाई सम्हालेर राख्ने मात्र होइन; यसलाई सम्बर्धन पनि गर्नुछ । धर्मको जति-जति सम्बर्धन हुन्छ उति-उति अधिक मङ्गल प्राप्त हुन्छ । सारा मङ्गल, सारा सुख आफूभित्रै समाहित हुन् । अभ्यास गर्दै जानुहोस्, धर्ममा पाक्दै जानुहोस् र आफ्नो सही मङ्गल पूर्ण हुँदै जाओस् । आफ्नो मङ्गल समाहित छ । धर्ममा सबैको मङ्गल समाहित छ ।

द्वेष और दुर्भाव का, रहे न नाम निशान ।

स्नेह और सद्भाव से भर ले तन मन प्राण ॥

मन मानसमे प्यार ही, उर्मिल उर्मिल होय ।

रोम-रोम से ध्वनि उठे, मङ्गल मङ्गल होय ॥

दूर रहे दुर्भावना, द्वेष रहे सब चूर ।

निर्मल-निर्मल चित्तमे, प्यार भरे भरपूर ॥

मेरे अर्जित पुण्यमें, भाग सभीका होय ।

मेरे शुख में शान्ति में, भाग सभी का होय ॥

मैं करता सब को क्षमा, करे मुझे सब कोय ।

मेरे ती सब स्वजन है, नहीं पराया कोय ॥

नमन करें कम धरम को, धरम करे कल्याण ।

धरम सदा रक्षा करे, धरम बडा बलवान् ॥

सबका मङ्गल, सबका मङ्गल सबका मङ्गल होय रे ।

तेरा मङ्गल, तेरा मङ्गल, तेरा मङ्गल होय रे ॥

दृश्य और अदृश्य सभी, जीवोंका मङ्गल होय रे ।

जल के थल के और गगन के, प्राणी सुखीया होय रे ॥

दशों दिशाओं के सब प्राणी, मङ्गल लाभी होय रे ।

निर्भय हो निर्वैर सब, सभी निरामय होय रे ॥

जन-जन मङ्गल, जन-जन मङ्गल, जन-जन मङ्गल होय रे ॥

॥ समाप्त ॥

ध्यान याय्गु सुवर्ण मौका

“रत्न विपश्यना विहार” सानो भन्याङ्ग्य स्मृतिप्रस्थान विपश्यना ध्यान भावना शिविर सञ्चालन जुयाच्चंगु समाचार दु । थुगु सुवर्ण मौ काय् लाभ यानादीत सकसितं उगु ध्यान केन्दं इनाप यानाच्चंगु दु ।

फोन ल्या: ९८४९३४२४५८

बौद्ध विश्वास-१९

के.श्री धम्मामन्द
अनुवादक- प्रकाश वज्राचार्य

तर पनि बुद्धले पहिले नै थाहा पाउनु भएको थियो कि व्यवहारिक जीवनमा काम नलाग्ने र विचार शक्तिबाट परका कुराहरूको विषयमा बोल्नु समय र शक्तिलाई खेर फाल्नु हो । उहाँले पहिले नै बुझ्नु भएको थियो कि यी कुराहरू बारेमा अनुमान व्यक्त गर्नु नै उचित दिशाबाट गईरहेको विचारधारालाई बहकाउनु र मानसिक विकासलाई रोक्नु हो ।

नैतिक र मानसिक विकास

मानसिक आधार नभैकन मानिसमा नैतिक उत्तर दायित्व हुँदैन । नैतिक उत्तरदायित्व नभएको मानिस समाजको लागि खतरा छ ।

बुद्ध धर्म श्रद्धालुहरूलाई चीर शान्तिको मोक्षतिर बाटो देखाउने एक प्रशंसनीय प्रकाश-स्तम्भ (समुद्रमा राति जहाजलाई मार्ग देखाउन बनाइएको स्तम्भ-अनु) रहँदै आएको छ । वंशानुगत, अन्तरराष्ट्रिय, साम्प्रदायिक, आर्थिक र सैद्धान्तिक भ्रमहरूले गर्दा छिया छिया भएको आजको विश्वमा बुद्ध धर्म विशेष रूपले आवश्यक छ । जबसम्म अरूहरू प्रति हितकारी करुणाको भाव जागृदैन, तबसम्म यी भ्रमहरूलाई जरैदेखि निर्मूल गर्न सकिदैन । बुद्ध धर्मको मार्गदर्शनमा नै यस्ता भावनाहरू राम्रोसँग विकसित गर्न सकिन्छन् जुन धर्मले सर्वजन हितको लागि नैतिक सहयोगको शिक्षा दिन्छ ।

हामीलाई थाहा छ कि बिना कुनै गुरुले पनि कृकर्म गर्न सजिलैसित सकिन्छ जबकि सुकर्मको लागि गुरु चाहिन्छ सुकर्म गर्न सिकाउनको लागि शील र उदाहरणको अति नै आवश्यकता छ । मानसिक आधार नभैकन मानिसमा नैतिक उत्तरदायित्व हुँदैन । नैतिक उत्तरदायित्व नभएको मानिस समाजको लागि खतरा छ ।

बुद्धको उपदेशमा भनिएको छ कि मानिसको भौतिक कल्याणको विकासभन्दा मानसिक विकास बढि महत्वपूर्ण छ । इतिहासले हामीलाई सिकाएको छ कि मानव कल्याण र चिर स्थायी सुख दुवै एकै चोटि पाउन सकिदैन । किनकि धेरै जसो मानिसहरूको जीवन सामान्यतः मानसिक मूल्य र नैतिक सिद्धान्तहरूद्वारा नियन्त्रण गरिएका हुन्छन् जुनकि धर्मले मात्रै प्रभावशाली ढंगले प्रदान गर्न सक्छ । यदि पुरुष तथा स्त्रीहरूलाई श्रद्धाको मूल्य बुझाउन सकेमा र उनीहरूले

सत्य, न्याय, सेवा, दान र मैत्रियता आदर्शहरूको अभ्यास गरेमा मानिसहरूको जीवनमा सरकारी हस्तक्षेप धेरै अनावश्यक तुल्याइदिन सकिने छ ।

मोक्ष प्राप्तिको लागि पुण्य (सुकर्म) आवश्यक छ, तर पुण्य मात्रै भएर पनि पुग्दैन । पुण्य प्रज्ञा (बुद्धि) सँग मिश्रण गर्नु पर्दछ । पुण्य र प्रज्ञा एउटा चराका दुईटा पखेटाहरू जस्तै हुन् । प्रज्ञालाई मानिसको आँखासँग तुलना गर्न सकिन्छ; पुण्य, खुट्टासँग । पुण्य त मोक्षको द्वारसम्म ल्याइदिने एक गाडी जस्तै मान्न सकिन्छ । तर द्वारलाई खोल्ने सच्चा साँचो त प्रज्ञा नै हो । पुण्य त कुशल तथा उत्तम जीवन जिउने उपायको एक अंग हो । बिना कुनै नैतिक अनुशासनले चेतनशील अस्तित्वका कलंकहरूलाई शुद्ध गर्न सकिदैन ।

भक्ति, श्रद्धा र उपासना

प्रज्ञाले श्रद्धालाई बाटो देखाउँछ; श्रद्धा प्रज्ञाको बाटोमा लाग्छ ।

ईश्वरवादी विचारधारामा पाइने भक्ति बुद्ध धर्ममा पाइँदैन । ईश्वरवादी भक्ति अविकसित गर्नको लागि लागु पदार्थ हो । ईश्वरवादी भक्ति त्यस्ता कुराहरूमा हुन्छन् जुनलाई कि थाहा पाउन सकिदैनन् । ज्ञानले भक्तिको नाश गर्छ र भक्तिले आफैलाई नाश गर्छ किनकि यो ती कुरामा आधारित छन् जुनलाई कि थाहा पाउन सकिदैन ।

भक्तिको मूर्खतापूर्ण र 'अन्धो' प्रवृत्तिर औल्याउँदै भोल्टाएरले भनेको थियो, "भक्ति भनेको त्यस्ता कुरामा विश्वास गर्नु हो जसको विषयमा तिम्रो तर्क भन्छ कि तिम्री गलत छौ; कारण यदि तिम्रो तर्कले यसलाई ठिक ठान्यो भने अन्ध भक्तिको प्रश्न उठ्नै सक्दैन ।"

जे होस्, श्रद्धा भनेको भक्ति होइन । किनकि श्रद्धा भनेको थाहा पाउन नसकिने कुराहरूलाई मनले स्वीकार गर्नु होइन । श्रद्धा त निश्चित आकांक्षा हो जसलाई थाहा पाउन नसकिने होइन, बरु जसलाई हरेकले आफैले अनुभव र बुझ्न सकिन्छ, पत्ता लाउन सकिन्छ । श्रद्धा एक विद्यार्थीले एक गुरुप्रति गर्ने विश्वास हुन सक्छ जसले उसलाई कक्षामा न्यूटनको गुरुत्वाकर्षण सम्बन्धि इनभर्स (उल्टो) वर्ग नियम (Inverse Square Law of Gravitation) सिकाउँछ । तर यदि उक्त विद्यार्थीले आइन्सटेनको

सापेक्षवादको सिद्धान्त (Theory of Relativity) को बारे केही सुनेको भए उसले आँखा चिम्लेर आफ्ना गुरू र पुस्तकको कुरामा विश्वास गर्दैन, बरू आफ्नो निर्णयलाई त्यतिबेलासम्मको लागि आफूमा संचित गरिराख्छ, जबसम्म ऊ आफैले जाँचबुझ गर्न समर्थ हुँदैन।★

एक बौद्धको लागि श्रद्धा भनेको तर्क, ज्ञान र अनुभव को एक परिणाम हो। जब उत्पन्न हुन्छ, श्रद्धाले कहिलै पनि अन्ध-भक्तिको रूप लिन्दैन। श्रद्धा मनको शक्ति बन्न जान्छ।

आफ्नो समयकालमा बुद्धले आफ्ना अनुयायीहरूलाई आफूप्रति व्यक्तिगत अन्ध-भक्ति पैदा गर्न उस्काउनु भएन। यस्ता मानसत्कारका कुराहरूले संतुलित चरित्रमा अवरोध वा धक्का पुऱ्याउँछ भन्ने कुरामा उहाँ सचेत हुनुहुन्थ्यो। सीमा नाघेको भक्ति (उपासना) मोक्षको मार्गमा अवरोध बन्न सक्छ।

साँच्चै त बुद्धले अशिक्षित समाजको हृदय जित्न बढि लोकप्रिय उपदेशहरू दिन सक्नु हुन्थ्यो; मानिसहरूलाई खालि उहाँको प्रार्थना गर्न, उहाँलाई भक्ति गर्नलाई भनेर बदलामा उनीहरूलाई स्वर्ग पुऱ्याइदिन्छु भनी वचन दिन सक्नु हुन्थ्यो उहाँले।

शील (नियम)

यी शीलहरूको पालन गरेर तिमीले पनि आफ्ना साथीहरूलाई सर्वोच्च सेवा पुऱ्याउन सक्छौ।

पञ्चशील

आफ्नो दैनिक जीवनमा पंचशील पालन गर्नु प्रत्येक बौद्धको कर्तव्य हो। हुन त बौद्धले पालन गर्नु पर्छ भन्ने आदेश छैन, तर पनि शुद्ध जीवन जिउनको लागि आफूलाई स्वयं अभ्यास गर्न उनीहरूले यी शीलहरू आफुखुसी पालन गर्नु पर्दछ। यी विश्वव्यापी शीलहरूको पालन गरेर कुनै पनि व्यक्तिले मानवताको लागि सर्वोच्च सेवा प्रदान गर्न सक्छ। यी शीलहरू हुन्—

- १) हत्याबाट टाढा रहनु।
- २) चोरीबाट टाढा रहनु।
- ३) वासना सम्बन्धी कुआचरणहरूबाट टाढा रहनु।
- ४) भूठो बोल्नुबाट टाढा रहनु।
- ५) जाँड रक्सीबाट टाढा रहनु।

बुद्ध धर्मको अभ्यासमा शीलहरू प्रथम तह हुन्। शीलको उद्देश्य हो मन, वचन र कर्मद्वारा हुने लालसाको कच्चा रूपलाई निर्मूल पार्नु। ध्यान गर्न चाहनेहरूको लागि पनि शील एक अत्यावश्यक आधार हो। शीलमा नवसेमा ध्यानको शक्तिलाई गलत र स्वार्थी ढंगले प्रयोग गरिने छ। शील पालन गर्नु भनेकै चोर डाँकाहरूबाट घरलाई बचाउन चारैतिर बार बनाउनु जस्तै हो।

अष्टशील

धेरै बौद्ध देशहरूमा पूर्णिमा र पारोको दिन श्रद्धालुहरू अष्टशीलमा बस्ने चलन छ। प्रायः उनीहरू विहान सबेरै विहारमा आउँछन् र शील पालन गरेर चौ विसै घण्टा त्यही व्यतित गर्दछन्। अष्ट शीलमा बसी उनीहरू आफ्नो दैनिक जीवन र भौतिक संसारबाट अलग्गिन्छन्। अष्टशील पालन गर्नुको उद्देश्य विश्राम र शान्ति पाउनु, मनलाई वशमा पार्नु र जीवनमा मानसिक विकास गर्नु हो।

शील पालन गरिरहेको बेला उनीहरू धार्मिक ग्रन्थहरू पढ्नमा, बुद्धका शिक्षाहरू सुन्नमा, ध्यान गर्नमा र विहारका धार्मिक गतिविधिहरूमा सहयोग गर्नमा आफ्नो समय व्यतित गर्दछन्। भोलिपल्ट विहान उनीहरू फेरि अष्ट शीलबाट पञ्च शीलमा आउँछन् जुनकि सामान्य जीवनमा पालन गर्न बनाइएका हुन्। आफ्नो सामान्य जीवन पालन गर्न उनीहरू घर फर्कन्छन्।

अष्ट शील भन्नाले तलका कुराहरूबाट टाढा रहनु हो—

- (१) हत्या (२) चोरी (३) काम वासना (४) असत्यता (५) मदिरापान (६) कुसमयमा खाना खानु (७) नृत्य, गायन, संगीत, भडकिला दृष्यहरू, फूलमाला लगाउनु, अत्तर क्रीम र सिंगार पतार गर्न प्रयोग गरिने अन्य समानहरू (८) उँचो र विलाशी कुर्सि विद्यौनाहरूको प्रयोग।

यी अष्ट शीलहरू मध्ये कुनै कुनै शीलको महत्त्व कसै कसैले बुझ्न सक्दैन। कसै कसैले विश्वास गर्छन् कि बुद्ध धर्मले नृत्य, गायन, संगीत, सिनेमा, सुगन्ध, गहना र विलाशी सामानहरूको विरोध गर्छ। बुद्ध धर्ममा हरेक साधारण बौद्धले यी कुराहरूबाट टाढै रहनु पर्दछ भन्ने कुनै नियम छैन। मनोरञ्जनबाट टाढा रहनु यी शीलहरू पालन गर्ने व्यक्तिहरू बौद्ध भक्तहरू हुन् र उनीहरूले यी शीलहरू

★ न्युटनको गुरुत्वाकर्षण नियम सवै सँधै लागु हुन्छ भन्ने धारणा पहिलेका वैज्ञानिकहरूमा थिए। हालसम्म पनि स्कूलहरूमा यो नियम सिकाइन्छ। तर सवै कुरामा यो नियम लागु हुँदैन भनेर आइन्स्टेनको सापेक्षवादले गरिसकेको छ।

केही समयको लागि मात्रै पालन गर्दछन् । यी मनोरञ्जन र सज्जावतबाट टाढा रहनुको मतलब इन्द्रियहरूलाई केही क्षणको लागि भएपनि शान्त पार्नु र मनलाई इन्द्रिय सुखहरूको दास नबनाउनलाई सिकाउनु हुन् । यी मनोरञ्जनहरूले मनका लालसाहरूलाई बढाउँदछन् र मानिसको मानसिक विकासमा अवरोध खडा गर्ने आवेगहरू पैदा गर्छन् । बरोबर यी मनोरञ्जनहरूबाट आफू टाढा रहनाले कुनै पनि व्यक्तिले कुनै न कुनै दिन आफ्ना कमजोरीहरूलाई जित्न सक्नेछ र आफूलाई वशमा राख्न सकिने र आवेग-नियन्त्रणको अभ्यास गरेर भनेर कहिले पनि पश्चाताप गर्ने छैन ।*

दश कुकर्म र दश सुकर्म

तलका दश कुकर्महरूबाट टाढा रहन बौद्धहरूलाई सल्लाह दिइन्छ— शरीरबाट हुने तीन कुकर्महरू (पापहरू) : हिंसा गर्नु, चोर्नु र व्यभिचार गर्नु । वचनबाट हुने चार कुकर्महरू: भूठो बोल्नु, चुक्ली गर्नु, कडा वचन बोल्नु, र नचाहिंदो कुरा गर्नु । मनबाट हुने तीन कुकर्महरू : लोभ, इर्ष्या र मिथ्या धारणा ।

तलका र दश सुकर्महरू गर्न बौद्धहरूलाई सल्लाह दिइन्छ:—

(१) दान (२) शील (३) भावना (ध्यान) (४) धर्मदान (आफ्नो पुण्य अरूलाई दान दिनु) (५) अरूलाई पनि पुण्यकार्यमा सहभागि बन्न मौका दिनु (६) अरूले गरेको पुण्य कार्य देखेर खुसी हुनु (७) सम्माननीयहरूलाई सम्मान गर्नु (८) (बुद्ध) धर्मको प्रचार गर्नु (९) (बुद्ध) धर्मको व्याख्यान सुन्नु (१०) आफ्नो आत्म विश्वासलाई दरिलो पार्न आफ्नो विचारधारालाई दरिलो पार्नु ।

जुवा खेल्नुको बेफाइदा

जुवाबाट हुने हानि यही हो कि यसले मानिसहरूलाई इमान्दार र मेहनत गर्नबाट पन्छ्याउँछ र यसले उनीहरूलाई सधैं नै धनीहुने छोटो मार्गमा लाग्न तिर उस्काउँछ । जुवाले मानिसलाई निसन्देह रूपले धनी बन्न चाहने बनाइदिन्छ । जुवाबाट धन कमाउने आशा गर्नु भनेकै वादलले सूर्यबाट बचाउँछ भनी आशा गर्नु जस्तै हो । मनोरञ्जनको लागि जुवा खेल्नु भनेको समय बर्बाद गर्नुहो । बुद्धले यो पनि भन्नु भएको छ कि मानिसको पतनको एक कारण जुवा पनि हो । जब हामी संसारतिर ध्यान दिन्छौं । तब हामी देख्छौं कि जुवामा लठ लाग्नेहरूले आफ्नो सम्पत्ति, आफ्नो

परिवार र आफ्नो खुसी जम्मै बर्बाद गरिसकेका छन् । धेरै जसो गरेर जुवामा मानिसहरूले जति जितेको हो त्यो भन्दा बढि हाँछन्; त्यसैले एक उत्तम धर्मले मानिसलाई जुवा खेल्नलाई उस्काउँदैन ।

बुद्ध नास्तिक थिएन

अनीश्वरवाद भौतिक विचारधारासित जोडिएको छ जसलाई यो संसारभन्दा परको कुरा थाहा छैन ।

बुद्धले ईश्वर चिन्तनलाई खण्डन गर्न भएको छ र यसबाट उहाँ पूजा र भक्तिको खण्डन गर्न चाहनु हुन्थ्यो । नैतिक र मानसिक मूल्यहरूको अस्तित्वबारे उहाँले दृढतापूर्वक थाहा पाउनु भयो । उहाँले नैतिक नियमको प्रशंसा गर्नु भयो । एउटै कुरामा मात्रै बुद्ध धर्मलाई अनिश्वरवादी भन्न मिल्छ त्यो हो यसले कुनै शाश्वत महाशक्तिमान, यो संसारको श्रृष्टिकर्ता वा संस्थापक ईश्वर वा परमेश्वरको अस्तित्वलाई अश्वीकार गर्दछ । 'नास्तिक' भन्ने शब्दका थुप्रै तिरस्कृत मानेहरू छन् जुनकि कुनै पनि हिसाबले बुद्ध धर्मलाई लागु गर्न उपयुक्त छैनन् । 'नास्तिकता' भन्ने शब्दको प्रयोग गर्नेहरूले यसलाई धेरैजसो भौतिक विचारधारासित जोड्दछन् जसलाई इन्द्रिय गौचर संसार र यसबाट प्राप्त गर्न सकिने नगण्य सुखभन्दा माथिको कुरा थाहा छैन । बुद्ध धर्म यस्तो खालको होइन ।

सृष्टिकर्ता ईश्वरमा विश्वास नगर्ने भन्दैका बौद्धहरूलाई नास्तिक, उच्छेदवादी, मूर्तिपूजक, सनातनी वा साम्यवादी भन्ने नाउँ दिनु संगतयुक्त छैन । ईश्वरको बारे का बौद्धहरूको दृष्टिकोण अन्य धर्महरूमा भन्दा फरक छ । विश्वासमा भिन्नता हुँदा कलंकित शब्दहरू र विशेषणहरू प्रयोग गर्नु अनुचित छ ।

बुद्ध धर्म अन्य धर्महरूसँग यस कुरामा सहमत छ कि साँचो चीरकालीन सुख भौतिक संसारमा पाउन सकिदैन । देवलोक भनिने उच्च र आकाशीय लोकहरूमा पाउन सकिदैन । बुद्ध धर्मद्वारा लक्षित मानसिक मूल्य यस संसारभन्दा माथिको अवस्थामा स्थित छ (निर्वाण), तर पनि बुद्ध धर्मले संसारभन्दा 'पर' तथा वर्तमानलाई छुट्याएको छैन । यसले यसै संसारमै बलियोसँग जग बसालेको छ किनकि बुद्ध धर्मले वर्तमान अस्तित्वलाई नै सर्वोच्च अवस्थामा पुऱ्याउन खोज्दछ ।

* यस विषयमा बढि जानकारीको लागि हेर्नुस्— के. धम्मनन्दको हायण्डबुक अफ बुद्धिस्ट्स”

निराशवादी धर्म

बुद्ध धर्म निराशवादी पनि होइन, आशावादी पनि होइन, यो त सत्यवादी हो ।

कोही कोही आलोचकहरू भन्छन् कि बुद्ध धर्म एक अस्वस्थ, निराशावादी, अर्काको दोषमात्रै खोज्ने, जीवनको अन्धकार, र कालो पक्षलाई माया गर्ने, निर्दोष मनोरञ्जनहरूको शत्रु, र जीवनका सिधासाधा आनन्दहरूलाई बेरहमीसाथ कुल्चने धर्म हो । उनीहरूले बुद्ध धर्मलाई एक निराशावादी, जीवनप्रति निराशाको दृष्टिकोणलाई उत्साहित पार्ने, मानिसका कार्यकलापमा दुःख र कुकर्म बढि छ भन्ने अस्पष्ट विचारलाई उस्काउने धर्मको रूपमा देख्छन् । यी आलोचकहरूको विचार धारा प्रथम आर्य सत्यमा आधारित छ कि हरेक कुरा दुःख हो ।

यदि यस धर्मको संस्थापक बुद्ध निराशावादी भएको भए उहाँको व्यक्तित्वलाई चित्रमा प्रस्तुत गर्दा विभिन्न रूपमा देखाइन्थ्यो होला । बुद्धको आकार (मूर्ति वा चित्र) शान्ति, आशा मुस्कान उहाँको दर्शनको सार हो । चिन्तित र निरूत्साहित व्यक्तिहरूको लागि उहाँको ज्ञान र आशाको मुस्कान एक अचूक औषधी हो ।

बुद्धले उहाँको मैत्री र करुणाका किरणहरू चारै दिशामा फैलाउनु भयो । त्यस्ता व्यक्ति निराशावादी हुन गाह्रै छ । जब तलवार मन पराउने (युद्ध मन पराउने) राजा तथा राजकुमारहरूले उहाँको कुरा सुन्यो तब उनीहरूले बुझे कि साँच्चैको एकमात्र विजय आफूलाई विजय गर्नु हो र जनताको हृदय जित्ने सबभन्दा राम्रो तरिका उनीहरूलाई (बुद्ध) धर्मको गुण देखाउनु हो ।

बुद्धले आफ्नो हास्य भावनालाई यतिसम्म विकसित गर्नु भएको थियो कि उहाँका कट्टर विपक्षीहरूले पनि सजिलै सित हतियार छाडि दिए । प्रायः गरेर उनीहरूले आफैको हाँसो उडाउन पनि रोक्न सकेन । बुद्धसँग अनौठो औषधी थियो; उहाँले उनीहरूको खतरनाक विषालु व्यवस्थाहरूलाई सफा गरिदिनु भयो र त्यसपछि उनीहरू उहाँको पाइला पछि लाग्न उत्साहित भए । उहाँको उपदेश, शाकच्छा र छलफल उहाँले त्यो सन्तुलन र उत्कृष्टताका कायम गर्नुभयो जसले गर्दा उहाँले सर्वसाधारणको आदर र स्नेह जित्नु भयो ।

बुद्धले कहिलै पनि आफ्ना अनुयायीहरू सँधै जीवनका दुःखहरूमा जकडिरहेको र कष्टदायी र दुःखी जीवन

जिइरहेको हेर्न चाहनु हुन्थ्यो । उहाँले मानिसहरूलाई कसरी दुःखबाट मुक्त हुने र सुखको दिशामा लाग्ने भनी देखाउनलाई नै दुःखको सत्यता प्रकट गर्नुभयो । निर्वाण प्राप्त व्यक्ति हुनलाई विकसित गर्नु पर्ने भनेर बुद्धले भन्नु भएको प्रीति(आनन्द) पनि एक आवश्यक कुरा हो । प्रीति विरलै मात्रै निराशावादी हुन्छ ।

धर्मको रूपमा बुद्ध धर्मले यो संसारमा हरेक वस्तु प्रति असन्तुष्ट प्रवृत्तिको प्रचार गर्छ । तैपनि बुद्धधर्मलाई सजिलैसित निराशावादी भनेर छुट्याउन सकिदैन, किनकि यसले हामीलाई दुःखबाट कसरी मुक्त हुने भनेर पनि सिकाउँछ । बुद्धको अनुसार एक महापापीले पनि आफूले गरेको पापको फल भोगिसकेपछि मोक्ष प्राप्त गर्न सक्छ । बुद्ध धर्मले हरेक व्यक्तिले कुनै मोक्ष (निर्वाण) प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्ने आशा जगाउँछ र अन्य धर्महरूले भन्दछन् कि कोही कोही सदाको लागि दुष्ट हुन्छन् र एक शाश्वत नर्कले उनीहरूलाई शत्रु, र जीवनका सिधासाधा आनन्दहरूलाई बेरहमीसाथ कुल्चने धर्म हो । उनीहरूले बुद्ध धर्मलाई एक निराशावादी, जीवनप्रति निराशाको दृष्टिकोणलाई उत्साहित पार्ने, मानिसका कार्यकलापमा दुःख र कुकर्म बढि छ भन्ने अस्पष्ट विचारलाई उस्काउने धर्मको रूपमा देख्छन् । यी आलोचकहरूको विचार धारा प्रथम आर्य सत्यमा आधारित छ कि हरेक कुरा दुःख हो ।

यदि यस धर्मको संस्थापक बुद्ध निराशावादी भएको भए उहाँको व्यक्तित्वलाई चित्रमा प्रस्तुत गर्दा विभिन्न रूपमा देखाइन्थ्यो होला । बुद्धको आकार (मूर्ति वा चित्र) शान्ति, आशा करुणाको मानवी प्रतिक हो । अगाढ र दुर्बोध भनिने बुद्धको मुस्कान उहाँको दर्शनको सार हो । चिन्तित र निरूत्साहित व्यक्तिहरूको लागि उहाँको ज्ञान र आशाको मुस्कान एक अचूक औषधी हो ।

बुद्धले उहाँको मैत्री र करुणाका किरणहरू चारै दिशामा फैलाउनु भयो । त्यस्ता व्यक्ति निराशावादी हुन गाह्रै छ । जब तलवार मन पराउने (युद्ध मन पराउने) राजा छ । जब तलवार मन पराउने (युद्ध मन पराउने) राजा तथा राजकुमारहरूले उहाँको कुरा सुन्यो तब उनीहरूले बुझे कि साँच्चैको एकमात्र विजय आफूलाई विजय गर्नु हो र जनताको हृदय जित्ने सबभन्दा राम्रो तरिका उनीहरूलाई (बुद्ध) धर्मको गुण देखाउनु हो ।

क्रमशः

एकता भए उन्नति हुनेछ होइन भने पतन हुनेछ

भिक्षुणी धम्मवती

बुद्धो लोके समुपन्नो हिताय सब्ब पानिनं
धम्मो लोके समुपन्नो सुखाय सब्ब पानिनं
संघोलोके समुपन्नो पुण्य खेतं अनुत्तरं

सबै प्राणीहरूको हीतार्थ नै भगवान बुद्ध यस लोकमा उत्पन्न हुनुभयो । प्राणीहरूको हित सुख गर्नको लागि, उनीहरूको जीवन सुखमय बनाउनको लागि उनीहरूले सन्तुष्टी प्राप्त गरोस् भन्ने हेतुले भगवान् बुद्धले उनीहरूलाई धर्मको ज्ञान सिकाउनुभयो । प्राणीहरूलाई असल कर्म रोप्न लगाई उनीहरूको जीवन सफल पार्नको लागि उहाँले राम्रो कर्म रोप्ने खेतको रूपमा संघ स्थापना गरिदिनुभयो । त्यसैले मैले अनुरोध गर्दछु— प्राणीहरूले आफ्नो जीवन सुखमय र सफल पार्नको लागि बुद्ध शिक्षालाई विर्सनु हुन्न । हामीले फलानो यान हिस्कानो यान भन्दै ससाना वादविवादमा अल्भिराख्नु ठीक हुँदैन । महायान वज्रयान र थेरवाद भन्दै वेकारको वादविवादमा नअल्भी सबैले भगवान बुद्धले सिकाउनु भएको अमूल्य शिक्षा मानवतालाई पालन गर्ने उद्देश्य राख्नु राम्रो हुनेछ ।

नेपाल हिन्दु राष्ट्र र बहुसंख्यक जनताहरू हिन्दूहरू छन् । यहाँ क्रिश्चियन र मुस्लिमहरू पनि छन् । बुद्ध धर्ममा थेरवाद, महायान, वज्रयान भनी ३ थरी । बुद्ध ने पालमा जन्मनु भएको हो तैपनि मल्लकालिन समयको राजनैतिक कारणले गर्दा बुद्ध धर्ममा विभिन्न वाधा अड्कनहरू आए । त्यस समयमा वज्रयानी पुरोहितहरूको कुशल एवं चलाखीपूर्ण र सफल शील्यको कारणले बुद्ध धर्मलाई संरक्षण गरि राख्नु सफल भयो । यही समयमा तिब्बतबाट महायान भित्रियो । त्यहीवेला नेपाल व्यापारीहरूले तिब्बतबाट ठूलठूला महायानी गुरुहरूलाई निमन्त्रणा गरी महायानी बुद्ध धर्म भित्र्यायो । त्यसपछि मात्र थेरवादी बुद्ध धर्म श्रीलंका, म्यानमार र थाइल्याण्डबाट नेपाल भित्र्याइएको थियो । हाल यस थेरवादी बौद्ध धर्मलाई नेपालमा प्रचार गरी नेपालबाट नै भारत र अन्य देशहरूमा पनि प्रचार प्रसार गर्न सकेमा हामीले सन्तोषको स्वास फेर्न सक्नेछौं । सम्राट अशोकले विभिन्न देशहरूमा धर्मप्रचार गराउनुभएको कारणले श्रीलंका, म्यानमार र थाइलैण्डमा थेरवाद बुद्ध धर्म आजसम्म पनि बाँकी रहेकै छ । यसरी नै चीन, भारत, कोरीया आदि

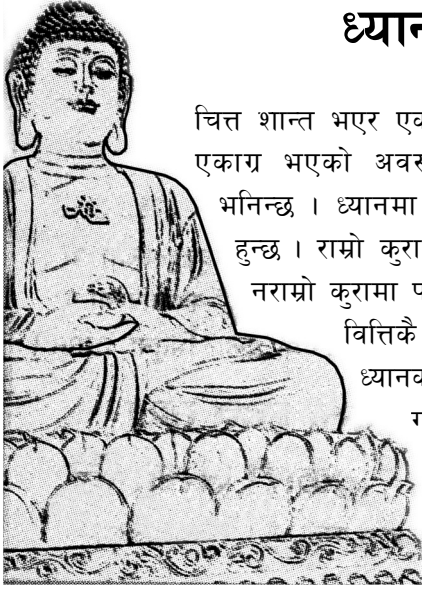
देशमा महायान बुद्ध धर्म पालन गरी उनीहरूको तर्फबाट विश्वमा बुद्धधर्म प्रचार कार्य सक्रिय रूपमा भइरहेको देखिन्छ । यी देशहरूले थुप्रै बुद्ध अनुयायीहरूलाई बुद्ध धर्म अध्ययन गराउने कार्यमा सहयोग पुऱ्याइरहेको देखिन्छ । उदाहरणको लागि म्यानमारबाट नेपालीहरूलाई बुद्ध शिक्षा अध्ययन गराउने कार्यमा सहयोग गरिरहेको छ । कतिपय नेपाली नागरिकहरू म्यानमार गई बुद्ध शिक्षामा उच्च डिग्री हासिल गरिरहेका छन् ।

मेरो विचारमा धर्म क्षेत्रमा हामीले यसरी नै परस्पर सहयोगको भावना बढाउँदै लानु राम्रो हुनेछ । बर्माबाट बुद्ध शिक्षा अध्ययन सम्पन्न गरी नेपाल फर्केका उदार हृदयका उपासकोपासिका, भिक्षु भिक्षुणीहरूको तर्फबाट थेरवादी बुद्ध धर्म प्रचार कार्यमा सक्दो रूपमा योगदान पुगिरहेको छ । यसरी नै हामीले आर्थिक एवं धार्मिक दृष्टिकोण बलियो रहेका राष्ट्रहरू बिच परस्पर सहयोग भावना सृजना गरी बुद्ध अनुयायीहरू बिच एक आपसी समस्या निवारण गर्ने विषयमा सकारात्मक भावना ल्याउने वातावरण सृजना गर्नसक्नु परेको छ । विभिन्न यानहरूको भेदभावलाई हटाई बुद्ध शिक्षालाई कसरी अध्ययन र अभ्यास गर्ने भन्ने विषयमा केन्द्रित गर्नुपरेको छ । हामीलाई थाहा छ, भगवान बुद्धले सिकाउनु भएको मैत्री भावना नै सुख प्राप्त गर्ने मूल उपाय हो । त्यसैले हामीले परस्पर मैत्री भाव फेलाउँदै बोधिचित्त र बुद्ध शिक्षालाई संसारका प्राणीहरू बीच प्रचार गर्नु परेको छ । भवतु सब्ब मंगलं ॥

धर्म गुरु श्रद्धेय धम्मवती गुरुमां

सुभद्रा स्थापित

बुद्ध धर्मया लँपुई न्ह्यावले न्हचलुवा: जुया विज्या:म्ह बुद्ध शासनयात स्थीर याना, घिसिलाका विज्या:म्ह वहे लँपुई थ:जक मखु मेपिन्तनं तायतिंति वावा धायो ह्याउंमचायातथें पला: न्ह्याकेत स्यनेकने याना विज्या:म्ह सांसारिक दु:खं मुक्त जुइवा धका: धर्म रस त्वंका विज्या:म्ह वसपोलया गुण अतिकं महान न्हपयाक्व वर्णन या:सां ज्जी भतीचा उकिं जिमिसं छ:पिन्त छुं याय् मफुसां दुनेयागु नुगलंसां छ:पिनिगु सुस्वास्थ्य लाभ ज्वीमा याकनं धका: भगवान् बुद्धधाये फवना च्वना कोटी कोटी वन्दना धका:

ध्यानमा असीम शक्ति हुन्छ

नरेन्द्रनाथ भट्टराई

चित्त शान्त भएर एक कुरामा मात्र एकाग्र भएको अवस्थालाई ध्यान भनिन्छ । ध्यानमा असीम शक्ति हुन्छ । राम्रो कुरामा मात्र होइन नराम्रो कुरामा पनि ध्यान जाने वित्तिकै त्यही कुरामा ध्यानको शक्तिले काम गर्न थाल्दछ । यदि मानिसको ध्यान लोभमा गए लोभी, संसारमा

ध्यान गए संसारी, काममा ध्यान गए कामी र भगवान् मा ध्यान गए भक्त हुन थाल्छ । जति गहिरो ध्यान जता जान्छ, मान्छे त्यति नै त्यस काम कुरामा सफलता प्राप्त गर्दछ ।

फरिद भन्ने एक सूफी फकीर थिए । एकजना मानिस एकदिन उनीकहाँ आएर एउटा यस्तो प्रश्न गर्‍यो— “तपाईं कसरी यस्तो ज्ञानी बन्नुभयो, तपाईंले कसरी परमात्मा पाउनुभयो ?” फरिदले भन्नुभयो— “म नुहाउन जाँदैछु, तिमी पनि मसगै हिंड, त्यहीं तिम्रो प्रश्नको उत्तर दिउँला ।” दुवैजना नदीतिर लागे । त्यो मानिस सोच्दै थियो, अहिल्यै उत्तर नदिएर नुहाउँदा दिन्छु भनेर किन भनेको होला ? फरिद हट्टाकट्टा मोटा थिए तर ती मानिस दुब्ला पातला र कमजोर थिए । नुहाउन लाग्दा ती मानिसलाई घाँटी समाएर फरिदले पानीमा थिच्न थाले । पानीमा टाउको डुबेका ती मानिसले प्राण बचाउन भएभरको शक्ति लगाएर फरिदलाई यसरी घचेटे कि फरिदको हात छुट्यो ।” नदीबाट बाहिर निकल्दै ती मानिसले रिसाउँदै भन्न लागे— “तपाईंलाई त धर्मात्मा सज्जन फकिर भन्ठानेर भगवान् पाउने बारेमा प्रश्न गर्दा त भन मलाई पानीमा डुबाएर मार्न खोज्ने । के गरेको यस्तो ?

फरिदले नुहाई सकेर रुमालले आङ्ग पुछ्दै हाँस्दै भन्नुभयो— “हे सज्जन यो मैले तिम्रो प्रश्नको उत्तर दिएको हुँ । मैले तिमीलाई मार्न आँटेको होइन ।” “मेरो प्रश्नसँग

यस घटनाको के सम्बन्ध छ ?” भनी ती मानिसले भन्दा फकीरले भन्नुभयो— “हे सज्जन ! मैले तिमीलाई पानीभित्र गाँज्दा तिम्रो मनमा के के विचार आए ? तिम्रा घर परिवार, तिम्रा धन, पद अनि तिम्रा इच्छा, वासना के के थिए ?” ती मानिसले भने— “कहाँको विचार ! कहाँको घर परिवार, धन पद ! त्यसबखत त मेरो सारा ध्यान एकै कुरामा मात्र केन्द्रित थियो, त्यो हो कसरी प्राण बचाउँ ?” तब फरिदले भन्नुभयो— “जसरी त्यसबखत तिम्रो समग्र ध्यान प्राण बचाउनमा तल्लिन थियो, त्यसबखत तिमी अन्य कुनै कुरामा नअल्झिएर केवल प्राण बचाउनमा एकाग्र थियौ, यसैगरी जब तिमी तिम्रा असंख्य इच्छा, वासनालाई छोडेर भगवान्प्रति मात्र ध्यानस्थ हुन्छौ, त्यसैको लागि छटपटिन थाल्छौ अनि मात्र भगवान् पाउँछौ, ज्ञानी बन्दछौ । हेर तिमी दुब्ला पातला र कमजोर भएर पनि प्राण बचाउने उत्कट अभीप्सामा लाग्दा म जस्तो हट्टाकट्टा बलियोलाई पनि घचेटेर आफू उम्कियौ । यसैगरी जस्तो सुकै तल्लो जातको मानिसले पनि भगवान्को लागि उत्कट अभीप्सा राखेर भगवान्त्तर्फ लाग्यो भने त्यसले भगवान् पाउँछ, पाउँछ, यसमा शङ्का छैन ।”

सुख र दुःख एकै सिक्का दुई किनारा जस्ता हुन् तथा अध्यारो र उज्यालो (दिन र रात) एकै दिनका दुई पक्ष हुन् । एउटा किनाराले मात्र सिक्का बन्दैन, उज्यालो वा अध्यारो एकै पक्षले मात्र दिन बन्दैन । त्यसैगरी सुखको मात्र तथा दुःखको मात्र पनि जीवन हुँदैन । सुख-दुःख दुवै साथमा अनिवार्यता हुन्छन् । तसर्थ दुःखबाट छुट्ने हो भने सुखको ईच्छा पनि गर्नु हुँदैन । ❖

धर्मकीर्ति पत्रिकाको आजीवन सदस्यहरू

क्र.सं. ७३०

श्रीमती राज्यलक्ष्मी प्रधान (जोशी)

नरदेवी, ताम्बिसपाखा, काठमाडौं

रु. १०००/-

क्र.सं. ७३१

विमला तुलाधर

सिंचाहिटी, ललितपुर

रु. १००५/-

ज्ञानमाला: आचारण सुधारका लागि

पूर्णमान महर्जन

आजभन्दा २६३६ वर्ष अघि इशापूर्व ६२३ मा नेपालको लुम्बिनीमा जन्मनु भएका सिद्धार्थ गौतमको बुद्धत्व/बोधज्ञान प्राप्त पछिको ज्ञान, शिक्षा र उपदेश आजको २१ औं शताब्दिमा पनि निकै सान्दर्भिक, समयसापेक्ष र मननयोग्य छ। उहाँले पत्ता लगाउनु भएको ज्ञानलाई “आऊ र आएर आफैले प्रत्यक्ष अनुभवगरी हेर (एहिपस्सिको)” भनी दुनियाँको लागि अगाडि राख्नुभयो। बुद्ध भएपछिको ४५ वर्ष या महापरिनिर्वाण नभएसम्म उहाँ आफूले प्राप्त गर्नुभएको ज्ञानलाई बहुजन हिताय बहुजन सुखायको लागि प्रचारप्रसार गर्नुभयो। उहाँको व्यवहारिक र वैज्ञानिक शिक्षाबाट प्रभावित भएर आधुनिक विज्ञानका महोत्तम हस्ती अल्वर्ट आइस्टाइनले “आजको युगमा विज्ञानसंग नजिकको कुनै धर्म छ भने त्यो बुद्ध धर्म हुन सक्छ” भनी उल्लेख गरेको पाइन्छ।

बुद्धका उपदेशहरू बुझी प्राप्त भावना र दृष्टिकोणलाई ज्ञानको रूपमा संगितमय तरिकाद्वारा जनमासनमा पुऱ्याउने कार्य आजभन्दा करिब ७५ वर्ष अघि बुद्धअनुयायीहरूले आरम्भ गरेका थिए। वि.सं. १९९४ मा भजनप्रेमीहरूको प्रयासमा काठमाडौंको स्वयम्भु महाचैत्यमा १८ वटा भजन संग्रह गरी पुस्तिका प्रकाशन कार्यलाई ज्ञानमालाको शुभारम्भ मानिन्छ। भजनमालाको नाउँले भिक्षु धर्माशोकको सम्पादन र भिक्षु अमृतानन्दको प्रकाशनबाट भएको यस पुस्तिकालाई दोस्रो संस्करण पछि ‘ज्ञानमाला’ नामाकरण गरियो। त्यसवेलाको राणाकालमा बुद्धको शिक्षालाई प्रचारप्रसार गर्न वन्देज थियो। यस कुराको चिन्तन मननगरी बुद्धको वैज्ञानिक शिक्षा, ज्ञान र उपदेशलाई अप्रत्यक्ष रूपले जनमानसमा पुऱ्याउन भजनमाला/ज्ञानमालाको उदय भएको देखिन्छ। यसरी प्रारम्भ भएको ज्ञानमालालाई त्यसवेला सरकारले धेरै अवरोधहरू सृजना गरे र क्रुर दमन भए। फलस्वरूप ज्ञानमालाको विकास आशातित रूपमा भएन। तर आज नेपालको ठाउँ-ठाउँ, विहार-विहारमा ज्ञानमाला भजन निरन्तर गुन्जरहेका छन्।

ज्ञानमाला तथागतको शिक्षालाई संगितको साथ जनमासमा पुऱ्याउने माध्यम हो। त्यसैले ज्ञानमाला बुद्धको शिक्षारूपी माला हो, ज्ञानरूपी माला हो र उपदेशरूपी माला हो। ज्ञानमाला अनित्य, दुःख र अनात्मको सार संक्षेप स्वरूप बुद्धपदेशलाई पछ्याएर गाउने भजन हो। विकृत संस्कारलाई बदलेर शील आचरणलाई जीवनमा ढाल्ने माध्यम हो। स्वच्छ जीवनको मार्ग विराइरहेकालाई सहीमार्गमा ल्याउन सुनाउने भजन हो। सत्य, अहिंसा र सदाचारको सन्देश हो।

बुद्धको शरणमा जान्छु, धर्मको शरणमा जान्छु र संघको शरणमा जान्छु भन्दैमा कुनै व्यक्ति बौद्धमार्गी हुँदैन। जबसम्म बुद्धको शिक्षालाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गर्दैन, दैनिक जीवनमा अनुकरण हुँदैन, तबसम्म उसलाई बौद्धमार्गी भन्न मिल्दैन। ज्ञानमाला भजनको उद्देश्य भन्नु नै बौद्धआचरणको विकाश गर्नु हो। ज्ञानमाला अन्तरनिहित भगवान् बुद्धको उपदेशलाई मध्यनजर राखेर व्यक्तिले आफ्नो आचरण सुधार गरेर, मिथ्यादृष्टि एवं नकारात्मक कुरालाई त्याग्न सकेन भने ज्ञानमालाप्रति रहेको निष्ठा भन्न मिल्दैन। त्यसैले गाउनु र सुन्नुमात्र ज्ञानमाला होइन। ज्ञानमालाले व्यक्त गर्न खोजको भाव/सन्देश बुझ्ने प्रयास भएन भने त्यो ज्ञानलाई व्यवहारमा कसरी लागु गर्ला? आज कहिकहि ज्ञानमाला गाउने र सुन्नेहरूमा यो अवस्था विद्यमान छ। उनीहरूको लागि ज्ञानमाला वास्तविक ज्ञानमाला नभइ मनोरञ्जनको साधन बन्दैगइरहेको छ। तृष्णा र आशक्तिबाट अलग भएर जन्ममरणको दुःखबाट छुटकारा/निर्वाणप्राप्त गर्नु बुद्धधर्मको मूल उद्देश्य हो। तर ‘कामकुरो एकातिर कुम्लो बोकी ठिमीतिर’ भने भै ज्ञानको सही मार्गलाई अंगालेर आचरणमा सुधार गर्नुपर्नेमा ज्ञानमालालाई तृष्णारूपी मालाको रूपमा अंगिकार भएको पाइन्छ। त्यसैले तृष्णा बारम्बार दुःखमय जन्ममरणको भवचक्रमा फसाउने बल्छी हो, तृष्णा भ्यालखाना हो र हामी तृष्णाका दासदासी हौं भन्ने कुरा मनन गरेर बुद्धको शिक्षालाई व्यवहारिक रूपमा अनुसरण गर्नुपर्दछ भन्ने कुरा बताइरहनु आवश्यक नहोला।

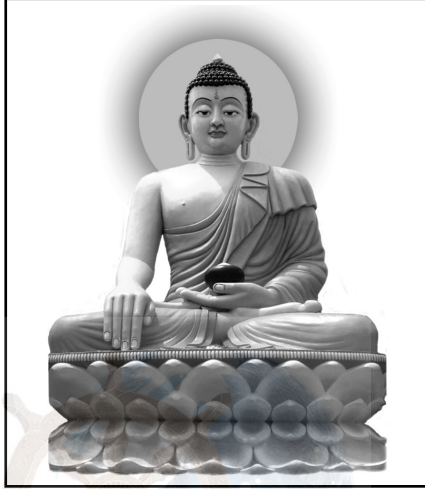
शील बुद्धधर्मको प्राथमिक आधार हो। माथि चढ्ने भन्थ्यौं हो। भिक्षु नागसेनको अनुसार “धर्ती जस्तो शील मानिसहरूको आधार हो, कल्याण र समृद्धिको मूल जरो हो, सबै बुद्धहरूको मुख हो। मोक्ष (जुक्ति) का लागि उत्तम मार्ग हो”। त्यसैले ‘सीलेन निव्वुति यन्ति’ शीलले निर्वाणमा पुऱ्याउँदछ। ज्ञानमालाले आफू शीलमा रहेर अरूलाई पनि शीलमा रहन प्रेरित गर्दछ। परम्परागत विकृत संस्कारलाई बदलेर शील आचरणद्वारा मानवतामा ढाल्ने करूणाजनक माध्यम ज्ञानमाला हो। आजकल ज्ञानमाला आचरण सुधारको लागि भन्दापनि देखावाको रूपमा अगाडि बढिरहेको देखिन्छ। त्यसैले वास्तविक रूपमा ज्ञानमाला के हो र ज्ञानमाला के लागि हो? भन्ने कुरामा ज्ञानमालाका सहभागी हुने उपासक उपासिका एवं बौद्धहरूको सम्यक दृष्टि पुग्नु आजको आवश्यकता हो। ❖

बुद्धलाई मान्ने हो भने जातभातको भेद होइन, कर्मभेदलाई बुझ्नुपर्छ

✍️ आनन्दराज पाण्डे

गौतम बुद्धले कुनै नयाँ धर्म अथवा सम्प्रदाय स्थापना गर्ने प्रयास गरेनन् । उनले न धार्मिक सिद्धान्तहरू तथा रूढीवादका विषयमा चर्चा गरे, न मूर्ति पूजालाई महत्व दिए । उनले त जीवनको नयाँ बाटोतर्फ मात्र संकेत गरे— जन्म र मरणको भवचक्रबाट मुक्ति ।

बुद्धको उपदेशको आधार आत्मा, कार्य र आचरण विचारको पवित्रता हो । राजा शुद्धोधन र माता मायादेवीका पुत्र गौतम बुद्ध बाल्यकालदेखि नै दयालु स्वभावका थिए । राजा शुद्धोधनले बनाएका मायाको बन्धन र यशोधराको प्रेमले पनि विरक्त गौतमको व्याकुल हृदयलाई शान्त पार्न सकेन । बुद्धयौली, रुग्णता र मृत्युका दृश्यहरूले संसारप्रति

उनको उदासीनता अझ बढाइदियो । परिणामतः उनले राजमहल, रानी र राजकीय वैभव त्यागेर २९ वर्षको उमेरमा सत्यको खोजीमा गृहत्याग गरे ।

कठोर तपस्यापछि बोधगयामा पिपलको वृक्षमुनि वैशाख पूर्णिमाको दिन उनले सत्यको ज्ञान पाए । उनले पाएको सत्यको उपदेशलाई यसरी व्यक्त गरे— क) संसार मा दुःख छ । ख) दुःखको कारण छ । ग) ती इच्छा एवं वासना हुन् । घ) वासनालाई नष्ट गरी दुःख हटाउन सकिन्छ ।

बुद्धका अनुसार पवित्र जीवन व्यतीत गर्न कुनै व्यक्तिले उच्च जातिमा जन्म लिनु आवश्यक छैन । मानिस कर्मले उचनिच हुन्छ, जन्मले होइन । कोही डाक्टरको घरमा जन्मदैंमा डाक्टर र शिक्षकको घरमा जन्मदैंमा शिक्षक हुँदैन । बुद्धलाई मान्ने हो भने जातभातको भेद होइन, कर्मभेदलाई बुझ्नुपर्छ । बुद्धलाई बुझ्न बुद्धको दर्शन बुझ्नु र उनलाई सम्मान गर्न उनको विचारको कदर गरौं । उनको हिंसा विरोधी उपदेशको पालना गरौं ।

बुद्ध दर्शन अनुशरण गरेर बुद्ध जयन्ती मनाउने

कि आफ्नो दर्शन दिएर बुद्धको अपव्याख्या गर्ने ? बुद्धको आदेशको अवज्ञा गरेर, बुद्ध दर्शनलाई कुल्चिएर कसरी बुद्धको आदर हुन्छ ? बुद्धले भनेको नमान्ने भए कसरी बुद्धमाथि आदर होला ?

हामी आफ्नो खुसीका लागि बुद्ध जयन्ती मनाउँदै छौं कि, बुद्धको सम्मानका लागि ? बुद्धको सम्मानका लागि हो भने विदा आयो भन्दैमा घोरले खसी ढाल्नेपर्छ ? रातो भाले काट्ने पर्छ ? दारु, छोइला खानेपर्छ ? यही हो बुद्ध दर्शन, यही हो उनीमाथिको सम्मान ? म तिमीलाई मान्छु, तर तिमीले भनेको मान्दिनँ

भनेर कसैमाथि जबरजस्ती आदरभाव देखाउने यो कस्तो परम्परा ? विद्यालयमा बुद्ध दर्शन घोकाइरहने, घरमा टोल छिमेकमा बुद्ध जयन्तीकै एक दिन भने पनि हिंसा रोक्न नसक्ने हो भने यो कस्तो व्यवहारिक शिक्षा ? यस्तै हो भने नागरिकले सिद्धान्तः संविधान मान्ने, व्यवहारमा नमान्ने प्रवृत्ति विकसित हुन्छ ।

यस्ता धेरै दृष्टान्तहरू हाम्रो समाजमा छन्, जहाँ सिद्धान्त रटाइन्छ, व्यवहारमा उतारिन्छ । जुन शिक्षक कक्षाकोठाको अगाडि चुरोटको ठुटो निभाएर कक्षामा छिर्छ, साँझमा भट्टीभित्र छिरेर घोडीमुन्टो जोत्दै घरभित्र छिर्छ उही शासन, अनुशासन र सभ्यताको कुरा गर्छ । अनि विद्यार्थी भ्रमित हुन्छन्, यो त रट्ने कुरा रहेछ भन्छन्, रट्छन्, परीक्षामा राम्रो अङ्क ल्याउँछन् । अनि व्यवहारमा ठूलाबडा भन्ने गुरुवर्गको अनुशरण गरेर पछ्यारिन्छन् । सायद यही प्रवृत्ति हावी भएर होला जति सूचना, सन्देश र जनचेतना दिए पनि दिनप्रतिदिन युवावर्गमा कुलत, हत्या, हिंसा बढ्दो छ र नैतिकता घट्दो छ ।

❖

(साभार- 'नागरिक दैनिक' वैशाख २४ गते)

मृत्युपछिको दानपुण्य

प्रभा कैंनी

केही दिनयता हाम्रा लागि मर्निङ्गवाक स्थल जस्तो बनेको थियो डस लोगास पार्क । एरिजोना राज्यको ग्लेन्डेल सहरको मध्यभागमा अवस्थित डस लागोस पार्क खुबै व्यवस्थित देखिन्थ्यो । सुक्खा मरूभूमिको राज्य भए पनि सुन्दर पोखरीहरू र पोखरीवरिपरि हरिया चउर । धेरै होइन र ठूलाठूला पनि होइनन्, मझौला साइजका हरिया रूखहरू । धेरै होइन तर बीचबीचमा सुन्दर फूलले सजाइएको उक्त पार्कमा डुल्ने क्रममा हामीले एकदिन जमिनमा गाडेको एउटा सानो लट्टीको टुप्पोमा एक सुन्दर युवतीको फोटो र त्यसमुनि फूलका गुच्छाले सजाइएको देख्यौं । किन फूलले सजाइयो होला यिनलाई ? मरेको भए चिहानमा सजाइनु पर्थ्यो र जीवित भए घरमा । तर किन राखियो पार्कमा ? हामीमा कुतूहल बढ्यो । मैले नाउँ हेरेँ, साना अक्षरमा लेखिएको रहेछ, चस्माविना पढ्न सकिन्नँ । भोलिपल्ट चस्मा ल्याएर पढ्ने भन्दै फर्किँँ । तर केही दिन त चस्मा बोक्न बिसिँँ

एक बिहान हामीले चस्मा सम्भरै गर्यौं र केही दिनअघिदेखिको कुतूहल मेट्यौं डुल्लु अगावै उनको नाम हर्न्यौं । लेखिएको थियो (रिबेका जोनसन-सेप्टेम्बर १८, १९९२ (फ्रेब्रुअरी ८, २००९) । डोनर, अफ लाइफ अफ अर्गान डोनेसन । (अंगदान गर्ने व्यक्ति)

घरमा आउनेबित्तिकै गुगल सर्च गरेँ । रिबेका जो नसन सोह्र वर्षमै मोटर दुर्घटनामा दिवंगत एक किशोरी रहिछिन् । कारको लाइसेन्स लिएको पाँच महिना पुग्दापुग्दै बितेकी यी किशोरीका अंगहरू अरू विरामीको शरीरमा राखेर उद्धार गरिएको रहेछ । उनको कलेजो एरिजोना राज्यको एक विरामीको शरीरमा राखिएछ । उनको एउटा मिगौला एरिजोना राज्यकै अर्को एकजनाको शरीरमा प्रत्यारोपण गरेछन् डाक्टरहरूले । त्यसैगरी उनको मुटु प्राप्त गर्ने युटा राज्यकी एक भाग्यमानी आमा परिछन् ।

यो देखेर हामी छक्क पर्न्यौं । एकजनाको मृत्युपश्चात् मृतकको कुनै पनि अंग खेर नजाने भइसकेछ, यतातिर । धन्य हो चिकित्सा क्षेत्रको चमत्कार । कसैको मुटु, कसैको मिगौला, कसैको कलेजो, कसैको आँखा जोडजाड गरेर पनि मानिस बाँचे भएछन् ।

हाम्रो मुलुकमा आफ्नो मृत्युपछि नेत्रदान गरेको थाहा थियो । अरूको मिगौला प्रत्यारोपणपछि लामै जीवन बाँचेका केही साथीहरू पनि देखेको छु । तर यसरी एकजनाका स्वस्थ अंगहरू मुटु, कलेजो, मिगौला अरूमा सजिलै राखेर धेरैले जीवन वरदान पाएको सुनेको पनि पहिलो घटना थियो । अमेरिकामा गाडी चलाउने लाइसेन्स लिने बेलामै दुर्घटना भयो भने शरीरका अंगदान दिने कि नदिने भनेर सोधिँँदो रहेछ । कसैबाट अंगदान दिने स्वीकृति मिलेको खण्डमा मृतकका परिवारलाई फेरि सोधेर दुर्घटनामा परेका व्यक्तिको मृत शरीर अस्पतालमा प्रयोग गर्न पाइने निर्णय पहिल्यै गरिएको हुँदो रहेछ ।

हामीकहाँ गाडीचालकको लाइसेन्स लिनेको कुन ब्बड ग्रुप हो भनेर लाइसेन्समा लेखिएको हुन्छ । दुर्घटना पर्दाको आपत्कालीन अवस्थामा अपभर्तमा रगत खोजेर व्यक्तिको सक्दो चाँडो उद्धारका लागि यसले सहयोग पुऱ्याउँछ भन्ने हेतुले । यो त भयो दुर्घटित व्यक्ति स्वयंका लागि अपनाइएको पूर्व सावधानी । तर केही गरी दुर्घटनामा पर्ने व्यक्ति कसैगरी पनि बाँच्न सक्ने अवस्थामा नभएको खण्डमा मृतकका स्वस्थ अंगहरू अरू कसैका लागि उपयोगी हुँदाहुँदै पनि त्यस्तो प्रयोग गर्नेतर्फ भने विशेष पहल भएको देखिँँदैन ।

रिबेकाको मृत्युमा उनको जीवन गुमेको थियो । यो दुःखद घटना त हुँदै हो तथापि यसलाई गुमेको मात्र नभई केही प्राप्त भएको पनि त थियो भनेर मान्न सकिन्छ । आफ्ना लागि नहोस् सही आफ्नो कुहिएर गलेर सकिने अंगबाट अरूको उद्धार भएको थियो । रिबेकाको मृत्युमा पनि गर्वको प्रतीक्षा देखेँ मैले । त्यसैले त रिबेका जोनसनकी आमा छोरीको मृत्युमा पनि केही आश्वस्त हुँदै भन्दिरहिछिन्, मलाई मेरी छोरी मरेकोमा पीडा त छँदैछ तर उसका अंगहरूद्वारा अरू बाँचेका छन् यो नै मेरो मन बुझाउने आधार बनेको छ ।

सन् २०११मा इन्भारोनमेन्ट इन्जिनियरिड स्नातक बन्दै गरेकी रिबेका जोनसनका साथीहरू मिलेर सम्भनास्वरूप उनको नाममा एक छात्रवृत्ति स्थापना

गर्न सुरू गरेछन् र यसको अध्यक्षता ग्रहण गर्न रिबेकाका बाबुलाई अनुरोध गरिएछ । त्यस अनुरोधलाई स्विकारिँ उनले भनेका रहेछन्-रिबेकाको मृत्युपश्चात् अंगदान गर्ने एक नयाँ परम्परा सुरू भएको छ, उनका साथीहरूले यसलाई एक प्रेरणाको रूपमा लिनेछन् । जुन प्रेरणाले उनको साथीहरूले छात्रवृत्ति स्थापना गरेका छन् त्यो उनको इच्छा, आदर्श र आकांक्षासँग मेल खाने व्यक्तिलाई जाओस् । रिबेकाको जीवनी देखेपछि मैले अनुभूत गरेँ वास्तवमा रिबेका मरिन् । एकपटक र पनि धेरै ठाउँमा बाँचेकी छन् । उनी मरिन् तर उनका अंग चल्दैछन् । साथीहरूले उनको देनको कदर गर्दै छात्रवृत्ति स्थापना गरेका छन् । मृत्युपछि पनि उनको योगदान मद्देन भन्ने विश्वास गर्ने हो भने त्यहाँ पनि उनको मन हाँसिलो र सुन्तुष्ट हुनुपर्छ । आत्माको अवस्थितिमा विश्वास नगर्ने हो भने पनि मरेपछि नाम र सम्मान मिलेको छ ।

हामीकहाँ केही दिनपहिले दसजनाले मृत्युपछि आफ्नो मृत शरीर चिकित्साशास्त्रका विद्यार्थी प्रयोगका लागि दान दिएको कुरा समाचार आएका छन् । यसरी दान गर्ने धेरै भएमा चिकित्सा विज्ञानका विद्यार्थीको प्रयोगका लागि ठूलै सहयोग पुग्ने आशा गर्न सकिनेछ । यसलाई स्वागतयोग्य कदम मान्नुपर्छ । यसका साथै दुर्घटनामा परेकाको अंग उपयोग गर्ने परिपाटी बस्न सकेको छैन एकातिर भने आफ्नो शरीरका कुनै अंगहरू बिगारे असमयमै जीवन गुमाउन बाध्य मानिसको संख्या पनि कम छैन होला निश्चय नै ।

मानिसहरू आफूले गरेको भौतिक आर्जनबाट आरामसँग जिउन चाहन्छन् यस लोकमा भने यसै लोकमा गरेका दान, पुण्य जस्ता क्रियाकलापबाट परलोकमा पनि आफ्नो अवस्था सुरक्षित बनाउन चाहन्छन् । आफ्नो आर्जन र सुखसुविधामा कति पनि कटौती नगरी मृत्युपछि दिने दानका लागि सहजरूपमा तयार भएको देखिँदैन । आफ्ना लागि शतप्रतिशत काम नलाग्ने थाहा हुँदाहुँदै अरूका लागि वरदान साबित हुन सक्ने र जरूरी अंग पनि दिनु हुँदैन भन्ने नितान्त परम्परावादी सोच हामीकहाँ छ । धर्म र संस्कृतिको नाउँमा लास पनि दान गर्न सक्दैनौं बरू खरानी बनाएर फालिन्छौं । वास्तवमा आफू मरेपछि शरीर दान गर्नु धर्म

हो अथवा शरीर खरानी बनाएर पञ्चतत्वमा मिलाइदिनु धर्म हो भन्ने कुरा कसले निर्धारण गर्ने ? तैपनि प्रत्यक्ष नदेखिने कुरामा विश्वास जगाउने प्रयत्न गर्नुभन्दा प्रत्यक्ष प्रतिफलप्रति मानिस मन आकर्षित भइदिए कति राम्रो हुने थियो । आफ्ना अंगहरू कसैका लागि उपयोगी भएको आफूले नभए पनि प्रियजनहरूले देख्न र गर्व त पाउने थिए । यति सजिलो दान गंगाको जलले सूर्यलाई आउन पनि हामी अबै हिचकिचाउँदैछौं । ❖

(साभार- 'अन्नपूर्णपोष्ट' ०६९ भदौ २३, शनिवाः)

ध्यानकुटी मैत्री केन्द्र बाल आश्रमलाई सहयोग

- १) स्व. दिलमाया शाक्यको नाउँमा विकास चन्द्र शाक्य, बनेपा - रु. २०००/-
- २) रत्नदेवी मानन्धरको पुण्यस्मृतिमा - रु. १०००/-
- ३) स्व. दिलमाया शाक्यको नाउँमा अञ्जली शाक्य - रु. ५००/-

गुरुमांया उसाँय् भिनेमा

हेरारत्न शाक्य, निवर्तमान अध्यक्ष
युवक बौद्ध मण्डल नेपाल

धम्मवतीया जलं खः नेपाः कुं क्लामय्

धम्म रसं जाः श्रीघःया धर्मकीर्ति विहारय्

वहे मतय् मतं थिइकाः ख्यूंतकंः जुइपिं

गुरुमां दु जःपिं ग्वाः ग्वाः दु उपाशिका पिं

थौं घ्यः, इताः, दनिसां फसं मत फाराफारा सं

पनाः पनाः च्याकेमाः मत भ्यालय् पर्दा दःसां नं

ग्याः सकलें मत सी धकाः ख्यूंक च्वने माली धकाः

उकिं सकस्यां च्यूता तः मत स्वःस्वं मपवीमा धकाः

उलि हे सलं बी ज्ञान थुइकाः गुलि सफुतिं बी

जिं धैगु थू मथू थम्हं चाय्कि धकाः ध्यान स्यना बी

थःगु ज्ञान बलं यक्वसित भिंथाय्यंकेगु स्वःम्ह

अखण्ड ब्रह्मचारीनिं "सद्धम्म ज्योतिक धज" उपाधि दुम्ह

वयकः भिक्षुणी धम्मवती गुरुमांया उसाँय्

याकनं भिनाः धम्म मत त्वले फय्मा

शिष्या गुरुमां पित्त छीपिनिं ज्ञान अंश व्यु क्यं उपाथ

धम्म मत गुवलें मसीक दन्न न्द्याबलें थिना च्वनेमा

मांया लुमन्ति

जगत वीरसिंह कंसाकार

यो मां यो मां !

मचां निसें तिति पापा यानाः ब्वलंकल नकाः तीकाः ।
 मद्धाः घच्चा मधासे खिच्चकयाः घालय् ध्वइथे यात बिचाः ॥
 मिखां खँकोपतिं, नापलाकोपतिं न्यनी छं बांलाक नःला, म्हंफुला ॥
 मचाबलय् “साद्धहं नं च्वई” धाइम्ह थौं धाल “लँय् बाँलाक स्वया जूला ?
 दिना दिनाः नवाई छं शुद्ध अन्जली रूपि पवित्रं शब्द हनाः ॥
 अले प्रत्येक मस्तय् मन मस्तिष्कय् सोचाई दिग्विजय जुयाः ॥
 मस्त ज्ञानीगुणी यायेत हालाः ख्यानाः, हेयकाः बुद्ध वचन न्यंकाः।
 मस्त हाली, लवाई, दाई धकाः लिउलिउ न्हयःन्हयः च्वनी पिवाः॥
 काय्, म्ह्याय् न्ह्याक्व हे तःधी जूसां अभ् मानि छंगु सुवाः ॥
 यो मां यो मां !

संसारयात भिं जुइमाधकाः द्यो, देगःपतिं पवना जुल छं ।
 दकोसित समानताया नाईक खँ ल्हानाः सम्भेयाय् फुम्ह छ ॥
 न्ह्याको हे आपदविपद जुउसां द्योया नां कयाः तरे याइम्ह छ ॥
 सारा जगतय् च्वंपि लोकया न्हयःने करूणा तयाः नवाइम्ह छ ।
 हानं छकः जिमित स्यनेकने व सुशील शालिन जुइगु स्योवा छं ॥
 दीपंकर तथागत न्ह्योने तयाः सफल जीवनया उपदेश बिल छं ॥
 दक्व फक्वसित ज्ञानगुण, ऋद्धिशिद्धि बियाः अस्मित छाप तोता थकल छं ।
 थःथितिपिन्त छँ वा न्हिं धाधां जिपिं दक्वसित त्वःतावन छं ॥
 आःजिं गन काःवने, अज्याःगु माया, दया, प्रेमभाव, बिना छ ।
 यो मां यो मां !

वा, फय् वःसां जि पुता काय्म्याय्, छय्छुई गथे जुल, गन दु धाइम्ह ।
 थः कतः शत्रुमित्रु, तःधंचीधं, दुःखसुख यात सामना याय्माः धाइम्ह ॥
 न्ह्याको हे दीन दशा भय, संकट वःसा आत्तय् चाय्मते धाइम्ह ॥
 सुख लिसेलिसे दुःख, अले दुख लिसेलिसे सुख वई धाइम्ह ।
 हरेक दुःखीपिन्त दुःख तायेमते थौं थें कन्ह्य् जुई मखु धाइम्ह ॥
 सुनां मखुगु याई, धाई वं हे फय् माली धकाः बारम्बार न्वाइम्ह ।
 पापया लिउलिउ पाप अले पुण्यया लिउलिउ पुण्य वई धाइम्ह ॥
 बाःया महाबाणी 'मति भिंसा गति भिनी' धकाः अर्ती विइम्ह ।
 आःजिं गन काः वने, भगवान्, बुद्धया साश्वत अमल बिजारोपण याइम्ह ॥
 यो मां यो मां !

कलि युगया अन्ध विश्वासं स्वतुमतु स्वःगु जंजालं मुक्त जुई मफुत मां ।
 प्यंगू दिशाया प्यखेरं धुफः दंक वःगु फंसं पुतुपुइकल अले त्वपुल मां ॥
 शंका, उपशंका असत्यं व्याप्त जुयाः च्वंथाय् सत्य उलाःक्यनाव्यु मां ।
 यथार्थ, सत्य थुइकाः छन्हु लिहां वइतिनि धकाः पियाच्वना कोठा सजय्यानाः मां ॥
 बाग बगैचाया दक्वो स्वां, सिमा पियाच्वन छं, लः ब्यू वई तिनि धकाः मां ।
 जिन्दगीभर दुःख सिउसिउं प्यन्हु हे सुखःया अनुभूति मयासे वन मां
 मांयागु समानय् जिमिगु मिखां हाःगु ख्वबिया धाः रोकय् याय् मफुत मां
 मांयागु श्रद्धाय् जिमिगु नुगः ख्वःगु ख्वलं जुल लंके मफुत मां
 अन्तिम, जिमिगु पुकार दु, हे भगवान्, सुखावति भुवनय् बास लायेमा मां ।

- ✽ बुद्ध परिनिर्वाण हँदा जहाँ एकातिर सारा जनता दुःखित भएका थिए, अर्कोतिर एकजना बुद्ध प्रव्रजित भिक्षु हर्षित पनि भएका थिए । सुभद्र नामक उक्त भिक्षुले भनेको थियो, “बेसै भयो ! बुद्धका नियमहरूबाट हामी मुक्त भयौं । हामी स्वतन्त्र भयौं ।”
- ✽ भिक्षु सुभद्रको अभद्र कुरा सुनेर महाकाश्यप महास्थविरले बुद्ध उपदेश र नियमहरू संग्रह गर्ने निर्णय गरेका थिए । यस्तो बुद्ध शिक्षाको संग्रह र शुद्धिकरणलाई **संगायन** (=संगीति) भनिन्छ ।
- ✽ बुद्ध परिनिर्वाणको तीन महिना पछि **प्रथम संगायना** भएको थियो । उक्त संगायना राजा अजातशत्रुको संरक्षणमा राजगृहको बेम्भार पर्वतस्थित सप्तपर्णी गुफामा सम्पन्न भएको थियो । (साभार- बौद्ध दर्पण)

बुद्ध गज्याःम्ह खः

भिक्षु अश्वघोष

सिद्धार्थ कुमार ३५ दँ दुबले वैशाख पुन्ही कुन्हु बुद्ध जुयाः धर्म प्रचार यायेगु मनसुवा तथाः नगर नगरय् गांगामय् चाःहिउ बिज्यात । छन्हु छम्ह मनुखं तुंक ख्वाः स्वयाः न्यन-छपिनि ख्वाः साप हे यचुसे च्वं, बांलाः । गथे जुयाः ख्वालय् तेज दुगु ?

बुद्धया लिसः खः -

अतीतं नानुसोचामि, नप्प जप्पामि अनागतं

पच्चुपन्नेत याचामि तेन वण्णो पसीवति

अर्थ- जिं न्हापा न्हापाया आपाः कल्पना मयाना, लिपायागु नं कल्पना मयाना, थ्व वर्तमान अवस्थायात ताले लाकाः सन्तुष्ट जुयाचवना । उकिं जिगु ख्वालय् तेज दुगु, ख्वाः यचुसे च्वंगु खः ।

न्हसः तःम्हेस्यां हानं न्यन- छपिं सु थे ? गथे म्हसीकेगु छित्तः ?

बुद्धया लिसः खः -

अभिञ्जेय्यं अभिञ्जातं, भावेतब्बं च भावितं

पहातब्बं पहीनं मे तस्मा बुद्धोस्मि मानवक

अर्थ- जिं सीके माःगु प्यंगू आर्य सत्य आदि फुक्क खँ सीके धुन, अभ्यास याय् माःगु नं अभ्यास याय् धुन मनय् दुने सुलाच्वंगु क्लेश, कुसंस्कार नं फुक्कं त्वःता छवय् धुन उकिं जि बोध जूम्ह बुद्ध खः, हे मानव !

थुगु खं छु सी दु धाःसा अध्ययन यानां जक मगाः, अभ्यास जक याना नं मगाः चित्त हे शुद्ध याय् माःगु जुयाचवना । भीसं सय्के सीकेमाःगु सीकाचवना, अभ्यास नं यानाचवना अथे धयागु दान आदि नं बियाचवना । तर थःगु पहचहः बाँलाकेगु, पुलांगु संस्कार त्वःता छवय् मफुगुलिं भीपिं दुःखं मुक्त जुइ मफयाच्वंगु ।

प्रसंग हीके । छम्ह व्यापारी बने ज्यायेत माल सामान ज्वनाः जहाजय् समुद्रय् वनाचवना । अबले तसकं वाफय् वयाः जहाज फाता पुल । व व्यापारी लाल कयाः छगू टापुई वन । व नांगा जुल । वं केरामाया हः कयाः लज्जास्थान व म्ह नं त्वपुयाः अन वन । अले अन च्वपिं मनुतय्सं अजूचायापुम्ह मनु थ्व महात्मा थे च्वं, अरहत थें च्वं धकाः साप माने यात, दान नं बिउ वल । वसः नं दान बी हल । वं वसः दान मकासे धाल थज्याःगु बांलागु वसः पुने मजिउ । व ला ठगी जुल । थः थम्हं

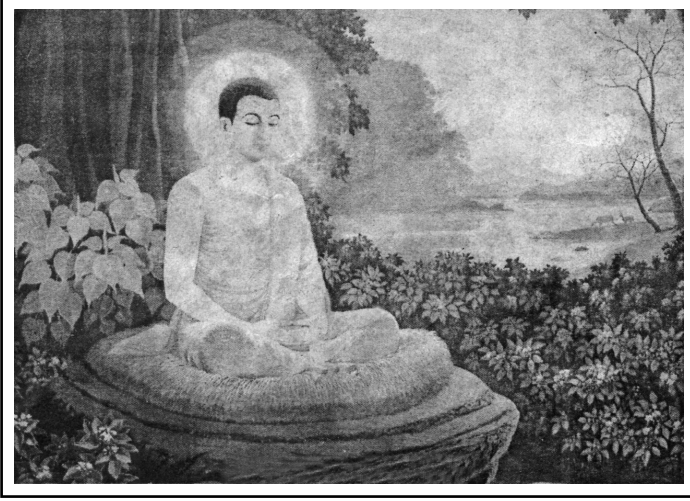
धाल, जि अरहन्त जुल । थ्व हे बांलाःगु लजगाः जुल । अन वया पासापिं निम्ह स्वम्ह व्यापार याः वल ।

इमिसं वयात नापलानाः न्यन-‘गथे जुयाः आमज्यःगु वसः पुनाः थन वयाचवनागु ?’ वं धाल, ‘आः जि अरहत जुयाः धर्मात्मा जुयाचवना ।’ वया पासापिसं धाल, ‘हां ! अरहत ! छ ला ठग का ! छं थःत नं भंगः लानाः जनतायात नं भंगः लानाचवना । आमज्यःम्ह नं अरहन्त जुइ ला ? धाथें सकलिम्ह अरहत जुइगु खःसा श्रावस्तीइ भगवान बुद्ध दु । वसपोलं, अरहत जुइगु खँ लंपु क्यनेफु । अन हूँ ।’ पासापिनिगु खँ न्यनाः वं मती तल- जि धाथें ठगी जुया । थ्व बांलाःगु जीवन मखु । अनं सरासर बुद्ध नापलायेत श्रावस्तीपाखे वनाः न्यन, ‘भगवान बुद्ध गन दु थें ?’ भगवान बुद्ध भिक्षाय् बिज्यानाचवना । व ला छटपटे जुयाः बुद्ध गन दु अन वनाः विन्ति यानाः धाल- छपिसं अरहत जुइगु खँ कनेफु धाःगु कृपा तथाः कनाबिज्याहूँ । वयागु नां बाहिय दारूचिरिय खः । बुद्ध धया बिज्यात- घौछि लिपा विहारय् वा, विहारय् खँ कनेका ।’ ‘छपिसं आः हे कृपा तथाः धर्मया खँ कनाबिज्याहूँ । जिन्दगीया छु ठिकाना ? छपिनिगु व जिगु छु ठिकाना ?’

बुद्धं बिचाः यानाबिज्यात, ‘थ्वं खःगु खँ धाल । थ्व मनूया आयू नं फुइन ।’ बुद्धं धयाबिज्यात- ‘छं ध्यान बियाः न्यँ - दिट्ठे दिट्ठ मत्तं - खंसा खंम्ह जक जु, उकी प्यपुना च्वनेमते । सुते सुत मत्तं-न्यंसा न्यँ जक न्यँ उकी आशक्त जुइ मते । मुते मुत्त मत्तं नःसां न थिउसां रस काये मते । रसय् भुले जुइ मते । मदयेक मगाः धाये मते । आशक्त जुल कि दुःख जुइ । वर्तमान अवस्थायात महत्त्व बिउ ।’ थुलि खँ न्यनेवं व बाहिय दारूचिरिया अरहत जुल व लयल्यतातां लँय् वनाच्वंबलय् वयात द्रंहनं सिक्क हे च्वयाबिल ।

बुद्धं दारूचिरियया सीम्ह भिक्षु पिनिपाखें विहारय् यंकाः दाहसंस्कार यानाः वयागु खरानी तथाः चैत्य दयेकाः पूज्य यानाबिल । भिक्षुपिसं न्यन, ‘थ्व छु याना बिज्याःगु ? बुद्धं धयाबिज्यात बाहिय दारूचिरिय अरहत जुल । व पूज्य जुल ।’ ❖

(साभार- ‘सन्ध्या टाइम्स’ २०६९ वैशाख २४, आइतवाः)

बौद्ध खयां न अबौद्ध ज्या याइपिं

☞ सुनिता मानन्धर

निगू करोड मयाक मनु दुगु भ्नीगु देय्या द्दलंढः मनुतय् बुद्धया उपदेश न्यने व बुद्ध शिक्षा व्वने मयः । बुद्ध धर्मयात अनात्मवादी, अनिश्वरवादी धर्म धकाः हेपे याईपिं नं दु । अथे ला बुद्धकालय् नं बुद्धया उपदेश न्यने मयःपिं मदुगु मखु । बुद्धकालया उपासिका विशाखाया ससः अबु मृगार सेठं नं उगु इलय् बुद्ध धर्म माने मयाःगु खः । विशाखा उपासिका बुद्धप्रति आस्था दुम्ह खः धकाः सिउसां गबलें हे बुद्ध व संघयात

भोजन दान यायेगु वा सःताः उपदेश न्यनेगु बिचाः मयाः । बरू विशाखायात नांगा तिर्थितय्गु दर्शन यायेत सःतल । अथे हे प्रशेनजित जुजुया महारानी मल्लिकाया नं बुद्धया उपदेश न्यने मयः । लिपा बुद्धया उपदेश न्यनाः प्रभावित जुया मृगार सेठ व मल्लिका महारानी बुद्ध शासनय् दुहां वंगु खः ।

संघय् दुहां वनेव पञ्चशील, अष्टशील, भ्नीगु शील जक पालना यानां मगाः । थन यक्व हे नियम नं पालना यायेमाः । भिक्षुपिसं पालना यायेगु व भिक्षुणीपिसं पालना यायेगु थीथी कथंया नियम दु । थुगु हे नियम कथं भो जन दान कायेगु नं छगू खः । उपासक उपासिकापिसं थःथःगु गच्छेकथं संघयात भोजन नापं मेमेगु नं दान याइ । उपासक उपासिकापिसं दान याःगु संघं ग्रहण याना काई । तर थौ नं संघयात दान याये मं मदुपिं यक्व हे दु । न्ह्याक्व हे सम्पन्न, तःमिगु परिवारया जूसां दांछि ध्यवा हे दान मयासे थःगु जीवन फुका वंपिं नं दु । दान याय्गुली नुगः हे क्वमजाःपिं नं दु बुद्धकालय् थुकथंयापिं मनुत दुगु खं बौद्ध साहित्यय् न्हथनातःगु दु । उगु इलय् सक्कार नगरय् चय्गु करोड धन दुम्ह महाजन नं अतिकं कन्जुस जुयाच्वन । वं सुयातं दान यायेत जक मखु थःत यःगु नसा ज्वलं तकं नये नुगः स्याःम्ह जुयाच्वन । थपाय् च्वः नुगः स्याःम्ह सेठयात तकं भगवान् बुद्धं मौद्गल्यायन स्थविर पाखें संघयात दान याके पाखें नुगःक्वसायेका विल । अथे हे छगू इलय् राष्ट्रपाल नांया छगू गांया मुखियाया काय् प्रव्रजित जुल । ब्राह्मण कूलया उम्ह व्यक्ति प्रव्रजित ज्वीत थः मांवीया अनुमति काःगु खःसा इमि धाःसा प्रव्रजित याये मयःगु जुयाच्वन ।

भिक्षु व भिक्षुणीपिनिगु पुचः हे संघ खः । बुद्ध धर्मयात थौतक चिरस्थायी यायेगु ज्या नं संघपाखें जुयाच्वंगु दु । भिक्षु भिक्षुणी जुयाः जीवन हने धयागु उलि अःपुगु ज्या मखु । थःगु छें थः थिति सकसित त्वःताः शील पालना याना साधारण कथं जीवन हनेगु लागिं छगू कथं त्याग हे यायेमाः । तर अथे खःसां संघयात इलय् व्यलय् थीथी कथंया भेदभाव यायेगु, नानाकथंया द्वपं वीगु ज्या नं जुयाच्वंगु दु ।

भ्नीसं म्हिगःया इतिहास स्वयेगु खःसा वि.सं. २००२ सालयात कायेफु । श्री ३ जुद्ध शम्शेर बुद्ध धर्मयात नास्तिक, अनिश्वरवादी धर्म धकाः भिक्षुपित देशं पितिनेगु ज्या जुल । छुं ई लिपा भिक्षुपित नेपालय् दुत काःसां इमिसं धर्म देशना याये मदइगु नियम दयेकल । थुकिं यानाः बुद्ध धर्मया लागायात चिब्या यानाविल । थुकथंया दोष ला बुद्धकालय् नं वःगु दु । बुद्धकालय् मौद्गल्यायन स्थविरं बालाक धर्म देशना याइगुलिं सकसिनं वयात मान सत्कार याइगु जुयाच्वन । वयागु मान सत्कार स्वये मफयाः तिर्थितय्सं वयात स्यायेगु ग्वसाः ग्वल । ग्वसाः कथं तिर्थितय्सं ध्यवा वियाः मनु छवयाः वयात स्याके विल । लिपा अजातशत्रुं थ्व खँ सीकाः सकले ज्यानमारातयत् सर्जाय विल । संघयात जक मखु बुद्धयात नापं लांछना याःगु घटनात नं दु । बुद्धकालय् छम्ह अय्लाःगुलुं भगवान् बुद्धयात लाक्वपाक्व व्वः विउगु खँ न्हथनातःगु दु । अथे हे तिर्थियपिनिगु खँ न्यनाः चिञ्चमाणविकां नं बुद्धयात मखुगु द्वपं विउगु घटना जूगु दु ।

बुद्धया जन्मभूमि नेपाः भ्नीगु देशय् स्वयेगु खःसा आपाः हे बुद्ध धर्म माने याइपिं दयेमाः गु खः । तर थौ नं

छन्हु मांबौ नापलायेत थःगु नगरय् उम्ह भिक्षु वल । थःगु छें क्वय् भिक्षा फ्वं:म्ह उम्ह भिक्षुयात बौ म्हसिनं म्हमसिया: थज्या: म्ह मण्डे श्रवणं जिमि काय यंकल धका: व्व: विया: भिक्षा मविउ । उगु हे इलय् भ्वातिं नं बासिगु कें वांछवये हल । भिक्षुं वांछवये हःगु बासिगु कें थःगु पात्रय् फया काल । थुकथं बुद्धकालय् नं भिक्षुतय् जीवन हनें थाकुगु घटना दु । बुद्ध शासनय् न्ह याथेजा:गु दान या:सां बुद्ध थम्हं जक ग्रहण यानाविज्या:गु मद्दु । महाप्रजापति गौतमी थम्हं हे थाना: स्वक: स्वक: तक चीवर दान या: वलं नं उगु चीवर संघयात हे दान याय्त इनाप यानाविज्यात । बुद्धं धयाविज्या:गु दु संघयात विउसा जि नं पूजित जुइ संघ नं....

थौं भी बुद्धया जन्मस्थान लुम्बिनी चा:हिउ वन धा:सा अन संघय् दुहां मव:पिं नापं चीवरं पुना: पात्र ज्वना: दनाच्वंगु खंकेफु । थुकथंया ज्या लुम्बिनीइ जक मखुसं थाय्थासय् हे जुयाच्वंगु दु । थ्व संघया लागि छगू कथंया बदनामी हे ख: । थुकथं हे संघया बदनाम यायगु ज्या ला बुद्धकालय् नं जगू दु । बुद्ध कालय् देवदत्त बुद्धया लिउ थ: बुद्ध जुइया लागि संघया बदनाम यक्व हे ज्या या:गु खँ बौद्ध साहित्यय् न्हयथनात:गु दु । संघयात जक मखु, बुद्धयात नापं वेक्व:गु मिखां स्वइपिं नं दु । थुकिया कारणं याना हे छुं दँ न्हय अफगानिस्तानय् भगवान बुद्धया तत:धंगु मूर्ति तकं तछयाना: वांछवया विल । अथे हे सन् १८९१ य तक बुद्धगयाय् बुद्धया मूर्ति खन कि प्रायश्चित्त यायेमा: धका: हिन्दू महिलातय्सं भ्रम व्वलंकात:गु जुयाच्वन । उकिं अन सुनानं बुद्धया मूर्ति खनकि कि मिखा तिसिना वनीगु, कि बुद्धया मूर्तिइ अप्पां कयेका थकीगु जुयाच्वन । थ्व सकतां बुद्ध व बुद्ध धर्मया अपमान व बदनाम यायेगु तातुना: हे या:गु ख: ।

अथे ला संघ जक सदां शुद्ध हे जुइ धयागु नं मद्दु । इलय् ब्यलय संघ दुने नं वैरिभाव व कलह वयेफु । तर थुकियात ता: ई तक ल्यंका तये मजिउ । बुद्धकालय् नं संघय् ल्वापु पिकाइपिं म्वा:मद्दुगु खँ ल्हाइपिं थःगु अधिकार मालीपिं कौशाम्बिक भिक्षुपिं दुगु खँ न्हयथनात:गु दु । थुपिं श्रावस्ती व:गु इलय् गुकथं व्यवहार याये माली धका प्रजापति गौतमी बुद्धयाके न्यंगु इलय् बुद्धं धयाविज्यात, निखेया धर्म न्यना: गुगु धर्मया भिक्षुपिं धर्मवादी ख: उकी दृष्टि धारण याना: विचा: याना: ल्य ।'

अथे हे थौं नं संघ दुने थकालि व क्वकालिया भेदभाव जुयाच्वंगु खनेदु । थकालिपिसं क्वकालिपिनि सकतां ज्या याना वियाच्वंगु दु । थन आदरभाव मान

सत्कारं ज्या याना विउसा थकालिया मान त:गु ख: तर जब जबर्जस्तीं सुयातं ज्या याकी अबलय् संघ प्रति दुगु विश्वास नं म्हो जुया वनी । खय्त ला बुद्धकालय् नं छुं वर्गीय भिक्षुपिसं भिक्षुणीपिंत फौचिया ऊन हीकेगु, रंग छिके वीगु ज्या या:गु ख: । थुकिं याना इमि सयेका सीका कायेगु ई हे मंत । बुद्धं थुगु खँ सीवं भिक्षुणीपिंत थुकथंया ज्या याके मजिउ धका देशना यानाविज्यात । उकिं थौं नं संघया दुने थुकथंया मजिउगु छुं ज्या जुयाच्वंगु द:सा उकियात याकनं हे निर्मूल याना छवयेमा: । बुद्ध धर्मयात चीरस्थायी तक ल्यंका तयेगु ज्या संघया ब्वहलय् दु । थ्व छगू त:धंगु हाथ्याया ज्या नं ख: । अथे जूसं बुद्ध थःगु कालय् बुद्ध धर्मय् व:गु पंगयात गुकथं चीका: ४५ दँ तक बुद्ध धर्मया प्रचार प्रसार यानाविज्यात अथे हे थौं नं संघ दुने व:गु पंग: यात चीका: हाथ्याया सामना याना: बुद्ध धर्मयात चीरकाल तक ल्यंका तयेगु ज्या संघया हे ख: । संघं बुद्धया मार्ग दर्शन याना: न्ह्या: वंतले हलिमं बुद्ध धर्म तना वनी मखु । ❖

(साभार- 'सन्ध्या टाइम्स' २०६९ वैशाख २४, आइतवा:)

नित्य मद्दुथ्व लौकिकय्

आनन्द मानसिं तुलाधर, भोटाहिटी

आ:ला थुल भचासां जिमिसं

गुरु पिसं कना विज्या:गु ज्ञान न्यना:

नित्य छुकीसं मद्दु धैगु थुईका

दया च्वंगु सकतां नाश जुया वंगु खना:

छन्हु फ्वीतिनि भीपिनं वहे तत्वे बिलिन जुईत

पाई मखु छत्तिं विधाता:नं ग्व:गु ग्वसालय्

थौंया ल्यासे, ल्याय्म्ह, हाई, गुलि बाँला:पिं

वा:हे मचाय्क सुखू जुयावंगु च्वाफव: चाथें

धस्वाय्तकं मफया वन थ्व:, तुतांया भरय् हे म्वाय् माय्क

जुई मखु गुभलें उत्थें भीपिं ईलं पाका: येकी बले

गुलिनं न्ह्याना वंगुथ्व जीवन खुसीचा

ल्यहाँ वै मखु हानं लिफ: पुला:

थुलिहे खँ थुइकेत कना विज्यागु बुद्धं

आर्य अस्टांङ्गिक मार्ग व सकतां

भा:पीनु भीसं थूदीक नुगलय्

सुख दु:खया ह्युपा: वैगु

आ:खुनु थुइकेनु अन्ते वनेत

वस्पोलं कना विज्या:गु मध्यम मार्गया खँपू न्यना:

भवतु सब्व मंगलं !

थःगु सम्पत्ति थम्हं हे ज्वना वये जिउ

जुजुभाई शाक्य

थ्व भौतिक संसारय् जन्मे जुइधुंका: सिना वनेमा: । भीपिं नं मधुथाय् छें दया वःगु खः । जन्मे जुया: वःगु । छगू उजाड मरू-भूमिइ सिमा बुया वःसां मधुथाय् दयावःगु खः । हानं सिमा मदया नं वनेफु । छायधा:सा थ्व संसार अनित्य खः । नित्य मखु । नित्य खः धइगु जूसा न्हापायागु सत्य युग, त्रेता युग, द्वापर युगय् दयाच्वंगु छें, सिमा, पहाड, मनुष्य, जीव; डायनासर आदि थौं तक नं दया च्वनेमा:गु खः । तर थौं भीसं मखं । उकिं न्हापा मदुगु आ: दया वल । पुलांगु मदया वन । हापा मदुगु मखु । दुगु खः । मदया वन । न्हापा दुगुया प्रमाण स्वरूप अवशेषत ल्यनाच्वंगु दनि । व छु धा:सा लुम्बिनीया अवशेष बुद्धयागु छें, दरबार, बुद्धया पाद चिन्ह । दुगु खः । मदयावन । मदुगु मखु । उकिया अवशेष प्राप्त जुयाच्वंगु दु । थज्या:गु माला स्वत धा:सा अवश्य नं दइ ।

भी नेपा: या छत्रपति जुयाविज्या:म्ह भगवान बुद्धया पद चिन्ह । बुद्ध संबत् २५५५+८०=२६३५ दँ न्हयः शाक्यमुनि भगवान बुद्ध जन्म जुया विमज्या:नि । २६०० दँ न्हापा भगवान सिद्धार्थ कुमार बुद्ध दनि । व थें तुं भीपिं ५० दँ न्हापा ला जन्मे मज्जनि । २५ दँ न्हापा भीपिं छपिं ला अवश्य दु । आ: वया: भीपिं ५० दँया उमेरय् दु । आ: भीसं सास: ल्हानाच्वना । म्वानाच्वना । थःगु कर्म यानाच्वना । कमे यानाच्वना । नयाच्वना । त्वनाच्वना । जुयाच्वना । आ: वया: छु यानाच्वना ले ? निगू ज्या याये गु दु । व निगू मध्ये नं छगू जक यानाच्वनी व खः पाप छगू धर्म छगू । भीगु जीवनय् थम्हं कमे यानागु थम्हं हे ज्वना वनेगु खः । पाप याना वन धा:सा पापी धाइ । पापी सिना वन धाइ । लिपा तक नं नां दइ मखु । धर्मयाना वन धा:सा धर्मया रस माकुसे च्वनी ।

पापया रस खाइसे च्वनी । सुयातं यइ मखु । अथे जूगुलिं धर्मया रस न्हयाबलें, साइ । सा:गु रस सासां वंके गु खःसा थम्हं कमे यानागु आर्थिक धनसम्पत्ति नं खर्च याना, धर्म कर्मया ख्यलय् खर्च याना, दीनदुःखी-पिंत सेवा याना: दान प्रदान याना, समाजय् यश कीर्ति कमे याना वनेत समाज सेवाया भावना तथा सेवाहि परमो धर्म धइगु लँपुइ वन धा:सा उकिया फल अवश्य हे प्राप्त जुइ । थ्वहे फल भीसं ज्वनावनेगु खः । भौतिक साधन न्हयाक्व हे अमूल्य जूसां ज्वना वने फइ हे मखु । थ्व सत्य हे खः थुकी मध्ये भिंगु फलया रस न्हयाबलें रसादि जुयाच्वनी । मभिंगु फल प्राप्त जूगु खःसा तुरून्त हे नष्ट जुया वनी । उकिया

अस्तित्व हे दइ मखु । गर्थेक पापया फल मभिंगु जुइ, भिंगु, नाप तुलना या:सा गणितया हिसावं माइनस व जुइ । भिंगु फल धर्मया फल गणितया हिसावं प्लस जुइ । थुकथं प्लस प्लस जुजुं १०१ थ्यनेत थाकुइ मखु । थुकिया ठिक अ:खः माइनस माइनस वृद्धि जुइ । चिन्ता वृद्धि जुया वन धा:सा मनय् दु:ख बढे जुइ । चिन्ता बढे जुल धा:सा रोगी जुइ । रोगी जुइ धुन कि जोगी जूसां मनय् शान्ति दइ मखु । थुकिया फल मृत्यु जूसां मनय् शान्ति जुइ मखु । मनय् अशान्ति जुल धा:सा छु जुइ धइगु जिं धाये मफु ।

शान्तिया मार्गय् वने थाकुइफु । अशान्तिया मार्गय् वनेत तसकं हे अ:पु । भिंगु ज्या याये थाकु, मेहनत गाकेमा: । मभिंगु ज्या याये तसकं अ:पु । भिंगु ज्या यायेत थम्हं आर्थिक खर्च यायेमा: । मनय् श्रद्धा, दया, माया करूणा भावना दयेमा: उकिं भिंगु ज्या याये थाकु, मभिंगु ज्या याये अ:पु धइगु थ्वहे खः मभिंगु ज्या यायेबलय् मनय् तं चाया: खराब बिचा: यायेवं गा: । ल्हा: जक यय:थे संकूसां गा: । पाप धर्मया मर्म मसिल धायेबलय् गा: । थुकिया लेखाजोखा सुनां स्वया-च्वंगु दु ? तर थम्हं मचायेकं यानागु ज्यां थःगु लिउलिउ हे वनाच्वनी । उकिया किच: वया हे च्वनी, दया हे च्वनी । सुनानं मखं धइगु विचारं कायेधुंकी, सुं नं सुनानं खना हे च्वंगु दइ अवश्यं हे थुकी छुटकारा दइ हे मखु । थ्व सत्य खः । आखिरय् सत्य धइगु नं थ्व हे खः । सत्यया फल नं सया वइ, असत्यया फल नं सया हे च्वनी । फल थम्हं मनसे मगा: खंक वा मखंक । थुलि जक पानाच्वनी । थ्व भीसं सीकेमा: थ्वहे मनुष्यया अस्तित्व खः । मेगु छुं गन दु ?

उकिं धायेफु भीसं कमे यानागु सम्पत्ति भीसं हे ज्वना वने दु । भौतिक साधन मखु । थः लिउलिउ वयाच्वंगु किच: खं: भिंगु किचलं भिंगु लँ क्यना वनी । मभिंगु किचलं मभिंथाय् यंकाच्वनी । मभिंगु लं पाप क्यनाच्वनी । भिंगु लं धर्मया मार्ग आनन्दया फल दयाच्वनी व मभिंगु लं मन डाहा जुयाच्वनेफु । न्हयाबलें त्रास, त्रासं, त्रासदि जीवन हना वनाच्वने फु । उकिया फल - माइनस खः । माइनस धइगु पापया संख्या १ जुइ । थ्व - १ फुकेत धर्मया चिं प्लस व पापया १ फुकेत धर्म निगू सिद्ध जू धर्म याये थाकु, पाप याये अ:पु । उकीं शाक्यमुनी भगवान बुद्धया सिद्धान्त कथं अनुशरण याना वनेगु लँपु छु ले धा:सां सत्य खँ धायेगु तं पिमकायेगु, भतीचा: हे जूसां दान वीगु । थ्वहे धर्म मानवया लँपु खः मार्ग खः ।

(साभार- 'सन्ध्या टाइम्स' २०६९ श्रावण ४ गते)

धर्मकीर्ति विहार

प्रतीत्य समुत्पाद

२०६९ भाद्र २३ गते, शनिवार

प्रवक्ता - देवकाजी शाक्य

प्रस्तुती - राजभाइ तुलाधर

भगवान् बुद्धबाट प्रतीत्य समुत्पादको विषयमा देशना सुनेर आनन्द भिक्षुले धेरै राम्रो कुरा पाएँ, राम्ररी बुझें भन्नु भयो। भगवानले “तुरून्तै राम्ररी बुझें नभन आनन्द” भन्नुभयो—

यसबाट यो स्पष्ट हुन्छ कि प्रतीत्य समुत्पादको सिद्धान्त एकदम गहन र गम्भीर छ। धागोको डल्लो परेको गाँठो भन्दा संसारको गाँठोलाई खोल्न धेरै कठिन छ। तर प्रतीत्य समुत्पादलाई राम्ररी बुझियो भने संसाररूपी गाँठोलाई खोलेर लोकचक्रबाट मुक्त हुन सकिन्छ, अर्थात् दुःखबाट स्थायी मुक्ति प्राप्त हुन्छ।

भगवान् बुद्धले प्रतिपादन गर्नु भएको धर्ममा कुनै सर्वशक्तिमान ईश्वरको परिकल्पना गरिएको छैन जसले समस्त संसारको सृष्टि गर्‍यो। वहाँको भनाइ अनुसार संसारमा सबै कुरा कारण र कार्यको नियम (Law of Cause and Effect) अनुसार संचालित छन्। एउटा कारणले कुनै कार्य सम्पादन हुन्छ अनि त्यही कार्य अरु कुनै कार्यको लागि कारण बन्न जान्छ। सिलसिला चलिरहन्छ। यो प्रकृतिको नियम हो। यो नियमलाई कसैले पनि तोड्न अथवा मिच्न सक्तैन। भगवान् बुद्धले दुःखको मूल कारणको खोजी गर्दै जानु हुँदा पत्ता लगाउनु भयो कि अविद्या अथवा अज्ञानताको कारणले संसारमा सत्व प्राणीहरूले बारम्बार जन्म लिइरहन्छन् र अन्तहिन दुःखको चक्रमा फसीरहन्छन्। यहाँ यो कुरा बुझ्नु जरूरी छ कि स्कूल, कलेज आदिमा पढाइने शिक्षाको अभावलाई अविद्या भनिएको होइन। आफूले गरिरहेको कर्मले कस्तो संस्कार बन्दैछ, भन्ने होश नहुनुलाई अविद्या भनिएको हो।

अविद्याको कारणले संस्कार हुँदै अरु कुन कुन कुराहरू उत्पन्न हुँदै जान्छन् भनेर वहाँ भगवान् बुद्धले प्रत्यक्ष अनुभवबाट स्पष्टसंग जान्नु भयो। यही श्रृंखलालाई प्रतीत्य समुत्पाद भनिएको हो। चतुआर्य सत्य थाहा नहुनु ठूलो अविद्या हो भने अनित्य, दुःख, अनात्मलाई

प्रत्यक्ष अनुभवबाट जान्न नसक्नु पनि अविद्या हो। जवसम्म अविद्यालाई जरैदेखि मुलोच्छेदन गर्न सक्तैन तबसम्म प्राणीहरूले चाहे पनि नचाहे पनि फेरि जन्म लिइरहनु पर्ने नै हुन्छ किनभने अविद्या बोकी रहेसम्म तृष्णा र आशक्ति उत्पन्न भइ नै रहने छ।

अविद्या अथवा अज्ञानता भन्दा पनि हानीकारक मिथ्या धारणा अथवा गलत धारणा हो। यस्तो धारणाप्रतिको आशक्ति हटाउन धेरै गान्हो हुन्छ किनभने मानिसले त्यसैलाई सही धर्म भनेर मानेको हुन्छ। कसैको अनन्य भक्ति गरेपछि उसले आएर दुःखबाट सदाको लागि मुक्त गरिदिन्छ भन्ने मान्यता गलत धारणा हो। यो भगवानको अत्ता हि अत्तनो नाथो अर्थात् आफू नै आफ्नो मालिक हो भन्ने भनाइको विपरीत छ। तर त्यस्तो गलत धारणाले मनमा जग वसाली सकेपछि त्यो सजिलै हट्दैन। धेरै जसो ब्रत परम्परा आदि पनि मिथ्या धारणामा नै आधारित हुन्छन्। प्रतीत्य समुत्पादको सिद्धान्तलाई राम्ररी बुझ्न सक्थे भने मिथ्या धारणाहरूबाट पनि मुक्त हुन्छ।

चार अपाय दुर्गति

२०६९ श्रावण १३ गते

स्थान- धर्मकीर्ति विहार

प्रस्तुती- मिनरवती तुलाधर

यसदिन श्रद्धेय अनुपमा गुरूमाले चार अपाय दुर्गति विषयमा प्रवचन दिनुहुँदै भन्नुभयो –

हामीले दश अकुशल कर्म गरेको कारणले चार अपाय दुर्गतिमा पतन हुनुपर्नेछ। दश अकुशल कर्म यसरी उल्लेख गरिएका छन्।

शरीरबाट गर्ने पाप ३ वटा –

(१) प्राणी हिंसा गर्नु (२) चोरी गर्नु (३) व्यभिचार गर्नु।

वचनबाट गर्ने पाप ४ वटा –

(१) भूठो कुरा गर्नु (२) चुकली कुरा गर्नु (३) कठोर वचन बोल्नु (४) नाचाहिंदो वकवास गर्नु

मनबाट गर्ने पाप ३ वटा –

(१) अरुको धनमा लोभ गर्नु। (२) अरुलाई विगाने कार्य गर्नु। (३) गलत मिथ्या धारणा मा पर्नु।

चार अपाय दुर्गती –

- (१) नर्क – दुःख बाट पूर्ण जीवन बिताउनु पर्ने ।
 (२) प्रेत – खान पिनको समस्या भई असुचि (फोहरहरू) खाएर जीवन यापन गर्नुपर्ने ।
 (३) तिर्यक – पशुपंक्षी भई जीवन बिताउनु पर्ने ।
 (४) असुर – खानपिनको समस्या देखि लिएर भैरुगडा मारपीरको चपेटा मा परी जीवन बिताउनु पर्ने ।

२०६९ भाद्र ३० गते

विषय- बुद्धले के सिकाउनु भयो ?

स्थान- धर्मकीर्ति विहार

यसदिन श्यामलाल चित्रकारज्यूबाट “बुद्धले के सिकाउनु भयो ?” भन्ने विषयमा प्रवचन दिनुभएको थियो । भिक्षु वलपोल राहुलद्वारा लिखित, देवकाजी शाक्यद्वारा अनुवादित उक्त पुस्तकमा दुःख, दुःख समुदय, दुःख निरोध र दुःख निरोध गामिनी प्रतिपदा आर्य सत्य, अनन्त भावना र आजको विश्व विषयमा उल्लेख गरिएको पाइन्छ ।

मानिस सर्वोत्कृष्ट प्राणी हो । मानिस मात्र बुद्ध बन्न सक्दछ । हरेक मानिससँग बुद्ध बन्ने क्षमता रहेको हुन्छ । यसको लागि सही परिश्रम गर्नु अनिवार्य छ । मानिस आफ्नो मालिक आफै हो, अरु आश्रय को बन्न सक्छ ? आफैमा शरण पर्नुपर्छ, आफ्नो काम आफैले गर्नुपर्छ, तथागतले त केवल उपाय मात्र देखाउनु हुनेछ । कालाम सूत्रमा भगवान् बुद्धले कालामहरूलाई स्वतन्त्र चिन्तनलाई प्राथमिकता दिनुहुँदै भन्नुभयो— “कुनै पनि कुरा परम्परा देखि चलिआएको, ग्रन्थमा उल्लेख भएको, तर्कसंगत भएको, प्रभावशाली व्यक्तित्व भएको व्यक्तिले भनेको, सिद्धान्त अनुकूल मिलेको र धर्मगुरुले भनेको भन्दैमा आँखा चिम्लेर विश्वास नगर्नु । यदि ती कुराहरू तिमीहरूलाई खराव, अकुशल र दोषपूर्ण लागे मा स्वीकार नगर्नु । कुशल, असल र दोष मुक्त भएमा मात्र स्वीकार गर्नु ।”

२०६९ भाद्र १० गते

विषय- धर्मकीर्ति विहारबाट धर्मप्रचार

स्थान- धर्मकीर्ति विहार

प्रस्तुती- सुमित्रा तुलाधर

यसदिन श्रद्धेय अश्वघोष भन्नेले धर्म प्रचार विषयमा प्रवचन दिनुहुँदै भन्नुभयो— “धर्मकीर्ति विहार

धर्मप्रचार गर्ने प्रमुख उद्देश्य राखी स्थापना गरिएको विहार हो । धर्म प्रचारको साथसाथै यस विहारमा बुद्ध पूजा, धर्मदेशना गर्दै गाउँगाउँमा गई धर्म प्रचार गर्ने यसको लक्ष थियो । युवायुवतीहरूलाई पनि धर्म अध्ययन गराउने उद्देश्य राखी धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी स्थापना गरियो । आचरण सुधार गरी असल मानिस बन्ने उद्देश्यमा साथ स्थापना गरिएको यस गोष्ठीले आजभोलि हरेक शनिवार विहान साप्ताहिक प्रवचन कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ ।

हाम्रो जीवन असल बनाउनका लागि चाहिने तत्वहरू यसरी रहेका छन्—

१) शील आचरण : शील आचरण भन्नाले आ-आफ्नो बानी, व्यवहार सुधानु भन्ने कुरा बुझिन्छ । आफ्नो मन, वचन र शरीरले अरुको र आफ्नो हितार्थ गर्ने कार्यनै शील पालन गर्नुको अर्थ जनाउँछ ।

२) श्रद्धा : धर्मलाई सही तरिकाले बुझी त्यसलाई जीवनमा प्रयोग गर्ने । अन्ध भक्तिलाई स्थान नदिने ।

३) त्याग : आफूसँग भएको चीज वस्तुहरू अरुको हितोपकार्य त्यागगर्ने कार्य ।

४) प्रज्ञा : विवेक, बुद्धी प्रयोग गरी काम गर्नसक्ने क्षमता ।

शाक्यधीता नेपालको वार्षिक साधारण

सभा सम्पन्न

२०६९ आश्विन २० गते, शनिवार

शाक्यधीता नेपाल च्याप्टरको पहिलो वार्षिक साधारण सभा धर्मकीर्ति विहारको धम्महलमा सम्पन्न भएको छ । स्मरणिय छ, वि.सं. २०६७ वैशाख १८ का दिन भिक्षुणी धम्मवतीको नेतृत्वमा यस संस्थाको तदर्थ समिति गठन गरिएको थियो ।

“शाक्यधीता” शब्दले भगवान् बुद्धका छोरीहरू भन्ने अर्थ जनाउँदछ । बुद्ध शिक्षा अनुयायी शिक्षित नारीहरूको समूहको रूपमा खडा भएको छ, यस संस्था ।

शाक्यधीता नेपालका सदस्य उर्मिला ताम्राकारले सञ्चालन गर्नुभएको यस कार्यक्रममा सभापती चमेली गुरुमाले शील प्रार्थना गराउनु भएको थियो भने उहाँले नै दीप बाली कार्यक्रम उद्घाटन गर्नुभएको थियो ।

कार्यक्रममा शाक्यधीता नेपालका अध्यक्ष मेत्तावती गुरुमाले स्वागत भाषण गर्नुभएको थियो भने सचिव

भ्वाइलेन वजाई ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गरिरहनु भएका विद्यार्थीहरू

इन्दावती गुरुमाले वार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । यसरी नै कोषाध्यक्ष प्रफुल्ल कमल ताम्राकारले आर्थिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । सहसचिव कीर्ति तुलाधरले यसको Plan of Action प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । उपाध्यक्ष सुमन कमल तुलाधरले शाक्यधीताले गर्दै आएको योगदान विषयमा चर्चा गर्नुभएको थियो । अर्का सदस्य नानीकेशरी वज्राचार्यले पनि आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो । सल्लाहकार मदनरत्न मानन्धरले पनि मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा अम्बिका श्रेष्ठले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो । अन्त्यमा सभापतीको आशनबाट चमे ली गुरुमाले आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभई सभा विसर्जन गर्नुभएको थियो ।

उक्त कार्यक्रममा संगीता डंगोल, रोदिना तुलाधर, लुमन्ति डंगोल र उष्णीष तुलाधर सहितको एक विद्यार्थी समूहले “जय नमो श्री बुद्ध भगवान लुम्बिनी वनस विज्यात” भजन भ्वाइलेन वजाई प्रस्तुत गर्नुभएको थियो ।

आफ्नो र अरूको हितोपकार गर्नु मानविय धर्म

✍ लक्ष्मी हीरा तुलाधर

निर्वललाई वल दिई, असहायलाई सहयोग गरी गरीबलाई धन दिई, भोकोलाई खाना दिई नाङ्गो व्यक्तिलाई वस्त्र दिई, सुकुम्वासीलाई बास दिई मूर्खलाई बुद्धि दिई, अशिक्षितलाई शिक्षा दिई उपकार गर्नु नै मानविय धर्म ।

अरूको हितार्थ दुःख कष्ट सही, गुणवानलाई पूजा गरी मान्यजनलाई आदर गरी, बुद्धवचनलाई जीवनमा प्रयोग गरी ज्ञानपथमा लम्कदै गई, चञ्चल मनलाई वसमा राखी इमान्दारी र होशियारी बनी आफ्नो र अरूको भलो सोची हितोपकार गर्नु नै मानविय धर्म ।

✪ त्रिरत्न भन्नाले बुद्ध, धर्म र संघ बुझिन्छ । बुद्ध, धर्म र संघको शरण जानु नै त्रिशरण वा त्रिरत्न शरण जानु हो । (साभार- बौद्ध दर्पण)

धर्म प्रचार

समाचार

भिक्षु धम्मालोकको ४५ औं पूण्य तिथि
२०६९ आश्विन २० गते । स्थान- आनन्द कुटी विहार
आनन्द कुटी विहारका संस्थापक दिवंगत
श्रद्धेय भिक्षु धम्मालोक महास्थविरको ४५ औं पूण्य तिथि
तथा आनन्दकुटी विहारको ७३ औं स्थापना दिवसको
उपलक्ष्यमा वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि-मन्त्री
मानवीय श्री केशवमान शाक्य ज्यूको प्रमुख आतिथ्यमा
स्मृति सभा एवं स्थापना दिवस सम्पन्न गरिएको
समाचार छ ।

मैत्री बोधिसत्व महाविहारमा बुद्धपूजा

२०६९ आश्विन ७ गते । स्थान- मैत्री बोधिसत्व विहार
यसदिन मैत्री बोधिसत्व विहार जमलमा केशवती
गुरुमाले बुद्ध पूजा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुभई धर्मदेशना
गर्नुभएको थियो । ज्ञानमाला भजन समूहले भजन प्रस्तुत
गरेको उक्त कार्यक्रममा शीलशोभा प्रमुख दिदी बहिनी
समूहले जलपानको व्यवस्था मिलाउनु भई पुण्य सञ्चय
गर्नु भएको थियो ।

रत्नकीर्ति बौद्ध विहारमा बुद्धपूजा

श्रद्धेय जयवती गुरुमां रहँदै आउनुभएको हरिसिद्ध-
२ स्थित खरीबोट नयाँबाटोमा नवनिर्मित रत्नकीर्ति बौद्ध
विहारमा प्रत्येक महिनाको अन्तिम शनिवार बुद्धपूजा तथा
धर्मदेशना कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आइरहेको छ । श्रद्धालु
इच्छुक उपासकोपासिकाहरूलाई उक्त विहारमा सञ्चालन
हुने बुद्धपूजा र धर्मदेशना कार्यक्रममा सहभागी भई पूण्य
सञ्चय गर्नहुन विहारबाट अनुरोध गरिएको छ ।

लेखन कला प्रशिक्षण सम्पन्न

नेपाल अनगारिका संघले धर्मकीर्ति विहारमा
लेखन कला प्रशिक्षण सञ्चालन गरिएको समाचार छ ।
प्रब्रजित युवा गुरुमांहरूको नेतृत्व विकासको लागि आयो
जित उक्त प्रशिक्षण कार्यक्रममा २९ जना गुरुमांहरू
सहभागी हुनुभएका थिए । आश्विन महिनाको ६, १३, १९
र २७ गते गरी जम्मा ४ दिन सञ्चालित उक्त प्रशिक्षण
कार्यक्रममा “सन्ध्या टाइम्स” का सम्पादक सुरेश किरण
मानन्धर र लोचनतारा तुलाधरले प्रशिक्षण दिनुभएका
थिए । कार्यक्रमका संयोजकद्वय गुरुमांहरू पञ्चावती र
शुभवती रहनुभएका थिए ।

स्वास्थ्य सम्बन्धी कुरा पनि जानी राखौं

बिहान कागती मिसाइएको एक गिलास मनतातो पानी पिउनाले
स्वास्थ्यमा क्यौं पक्षबाट लाभ पुग्छ । आयुर्वेद पद्धतिमा पर्ने कागती पानीले
पाचन प्रणाली सवल पार्ने र आन्द्रामा उत्पन्न हुने विष निस्तेज गर्ने विश्वास
गरिन्छ । आयुर्वेदमा यस बारेमा उल्लेख गरिएको छ ।

कागती पानी पिउनुपर्ने दस कारणः

- १) मनतातो कागती पानीले कलेजोको सफाइ र कार्यकुशलता बढाउन
सहयोग गर्छ । कागती पानीका कारण पित्तको प्रवाह सरल हुन्छ ।
- २) मनतातो कागती पानीद्वारा पाचन सुदृढ हुने गर्छ । कागती पानीको
रासायनिक संरचना यालसरह हुने र त्यसको हाइड्रोक्लोरिक एसिडले
पाचक रसको रूपमा काम गर्दछ ।
- ३) अन्य खाद्यवस्तुभन्दा कागती पानीबाट कलेजोले अधिक एन्जाइम
उत्पादन गर्छ ।
- ४) कागती पानीले आन्द्राबाट विषाक्त तत्व बाहिर निकाल्न मद्दत गर्छ ।
- ५) कागतीमा अधिक पोटासियम हुन्छ । स्नायु प्रणाली र मस्तिष्कमा
विद्युतीय सन्देश सुचारु राख्न पोटासियमले सोडियमसँग मिलेर काम
गर्दछ । डिप्रेसन, बेचैनी, बिरसने समस्या र चिढ्छिढेपनको सोडियमसँग
मिलेर काम गर्दछ । डिप्रेसन, बेचैनी, बिरसने समस्या र चिढ्छिढेपनको
अवस्थामा प्रायः रगतमा पोटासियम कम पाइएको छ । मुटुका लागि
पनि पोटासियम अत्यावश्यक तत्व हो ।
- ६) कागती पानीमा क्याल्सियम र म्याग्नेसियमको आदर्श संयोजन भएको
हुन्छ । स्वस्थ मुटुका लागि म्याग्नेसियमको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ
भने क्याल्सियमले रिक्केट्स रोगबाट जोगाउँछ ।
- ७) कागती पानीले रक्तचाप कम गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।
- ८) शरीरमा अवशोषित भएपछि कागती पानीले क्षारीय प्रभाव देखाउँछ ।
खाना खानुभन्दा ठीक पहिले कागती पानी पिएमा पनि शरीरमा क्षार
ीय मात्रा (अधिक पिएच) व्यवस्थापन हुन्छ । शरीरमा अम्लीय भन्दा
अधिक क्षारीय अवस्थाले रोगव्याधीबाट जोगाउँछ ।
- ९) युरिकएसिड विघटित गरेर शरीरबाट बाहिर निकाल्नमा कागती पानी
सहयोगी हुन्छ । युरिकएसिड बढेमा जोर्नीहरू दुख्ने गर्छ ।
- १०) कफ र आलस्यता कम गर्न कागती पानी उपयोगी हुन्छ ।

कागती पानीले शरीरलाई लाभ पुऱ्याउनेमा शङ्का छैन तर कहिले
र कति मात्रामा खाने ज्ञान हुनु जरूरी हुन्छ । फ्लोराइड नभएको स्वच्छ
मनतातो पानीमा कागतीको रस हालेर पिउनुलाई श्रेयस्कर मानिएको छ ।
आधा गिलास मनतातो पानीमा कागतीको कम्तीमा आधा भाग निचोरेर पिउन
सकिन्छ । गुलियो हाल्नु हुँदैन । बिहान खाली पेटमा कागती पानी पिएमा बढी
लाभ मिल्छ तर त्यसको लगत्तै केही खानुहुँदैन । कसैले केही खानुभन्दा करिब
एक घण्टा पहिले कागती पानी पिउनुलाई राम्रो मानेका छन् ।

मनतातो पानीमा कागतीको रस मिसाएर फटाफट पिएमा हामी
अधिक फाइदा पाउन सक्छौं । ताजा अवस्थामा भिटापिन सी नष्ट भएको
हुँदैन ।
(सामार- 'गोरखापत्र' २०६८ भाद्र १२ गते)

अनिच्चावत संखारा उप्पादवय धम्मिनो ।
उपज्जित्वा निरूज्जन्ति तेसंऊपसमो सुखो ॥

बूगदिं :
ने.सं १०४७ चउलागा: द्वादसि
(वि.सं. १९८४ वैशाख ६ गते)

मदुगु दि :
ने.सं. ११३२ त्रलाख: दशमि
(वि.सं. २०६९ आश्विन ९ गते)

मद्दुम्ह मां मोती देवी कंसाकार

जिमि अतिकं हनेबहःम्ह मां मोती देवी कंसाकार ८५ दँ या वैशय्
आकाभाकां मदुगुलीं निर्वाण कामना यासँ माँयागु गुणानुस्मरण यासँ दुनुगलं निसँ
श्रद्धाया स्वाँ देछाना च्वना । नापं थजाःगु दुःखंकःगु इलय
अनित्य संसायात लुमंकाबियाः

सनाः भया, बिचाः हायेका दिपिं थःथिति, जःलाखःला, संघसंस्था, गुटियारपिं व सकल
महानुभावपिन्त जिमिगु कृतज्ञता देछाना च्वना ।

काय्पिं : लोक बीरसिंह कंसाकार – भौपिं : सानु मैया कंसाकार
जगत बीरसिंह कंसाकार – दीना शोभा कंसाकार
सुशील बीरसिंह कंसाकार – अञ्जली कंसाकार

म्ह्याय्पिं : अमला देवी स्थापित – जिचाभाजुपिं : महेन्द्र मान स्थापित
करुणा देवी बनिया – देवेन्द्र मानसिं बनिया

छय्पिं : सन्दिप बीरसिंह कंसाकार, प्रशन्न बीरसिंह कंसाकार, सुचित बीरसिंह
कंसाकार, आस्मित मान स्थापित, दिपंकर मानसिं बनिया, सफल मानसिं
बनिया, दिबिज बीरसिंह कंसाकार, रिद्धिमा देवी स्थापित

छय्भौपिं : रचना कंसाकार, गुणवती कंसाकार

छुइपिं : प्रशिला कंसाकार, क्रिस्तोफर बीरसिंह कंसाकार, रसल बीरसिंह कंसाकार

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

शान्तिनायक गौतम बुद्ध

वर्ष-३०; अङ्क-७

बु.सं. २५५६, कतिः पुन्हि

अन्तिम समयसम्म सुखदिने सम्पत्ति भनेको निर्वाण सम्पत्ति नै हो । लौकिक वा संसार भरिका सम्पत्ति क्षणिकमात्र रहन्छ अर्थात् आफ्नो देहले साथ दिएसम्म (नमरेसम्म) लौकिक सम्पत्ति परिवार, धन, जग्गा, गाडी अन्य सुन गहना, जिन्सी सामानहरूको क्षणिक अधिपति हुनु, घुमफिर, खानपिन, मोजमस्तीमा जीउनुलाई मानिन्छ । लौकिक अर्थात् संसारमा उपलब्ध हुन सम्भव सम्पत्तिमा पैसा नगदलाई नै आजकल प्रमुख मानिदै आएको छ, यो भयो सांसारिक वा लौकिक कुरा यथार्थसत्य यसको ठीक उल्टो छ । तथागत बुद्ध सही गलत पूर्ण रूपले छुट्याउन सकिने अन्तर्दृष्टि, मनको उज्यालो प्रज्ञालाई नै वास्तविक सम्पत्ति मान्नुहुन्छ । तथागत बुद्धको वचन फरक हुँदैन, आफूले बुझ्न नसक्नु अर्को कुरा त्यसैले प्रज्ञा दृष्टि (सम्यक दृष्टि) प्राप्त मनुष्यहरूमात्र स्थायी सुख निर्वाणका हकदार हुन् । बुद्ध निर्देशित सत्धर्मको थोरै मात्र ज्ञान प्राप्त व्यक्तिले पनि धेरै धेरै कुशल कार्य (पुण्यकार्य) हरू गरौं भनी मनै देखि संकल्प गरेको हुन्छ गर्दै पनि रहन्छ । त्यसमा पनि उनले मनैदेखि निर्वाणसम्मको कामना लोकोत्तर कामना सहित गरिएका दान, शील, भावना, प्रज्ञा, अभ्यास सबैभन्दा ठूलो महान पुण्यकार्य कुशल कार्यहरू हुन् । यस्ता महान कुशल कार्यमा रमाउने व्यक्तिहरू ठीलो चाँडो सुखको मुहान मार्गफल निर्वाणसम्म अवश्य पुग्नेछ । किनभने सुमार्गमा लागेको आफ्नो चित्तले जतिको शुभफल दिने अरु केही कोहि छैन । परीश्रम मेहनत अन्तिम सुख मार्गफल निर्वाण प्राप्त नभएसम्म जारी राख्नु पर्दछ ।

हो आजकल अधिकजनको सोचाई व्यवहार पैसामुखी छ । त्यसो हुँदा आफू स्वयं पनि त्यस्तै हुनु पथ्यो नत्र पछि परिने भने खतरनाक सोचाइबाट बच्न सके मात्र मनको सुख बोधिज्ञान मार्गफल प्राप्त हुनसक्छ । आफू एक हो आफ्नो एउटै संसारहुन्छ अरुहरू अरु नै भए अरुहरूको सुखसयल, धन सम्पत्ति प्रति डाह गर्नु जतिको मूर्खता के हुनसक्छ ? गरिएछ भने अकुशल कर्म सञ्चयमात्र बढ्नेछ जुन दुःख भोगाईको कारण हुनेछ पक्कै पनि । कर्मको फल भोग्नुबाट मुक्तहरू त निर्वाण लाभी अर्हतहरूमात्र हुन् । बाँकी सबै स्वकर्म अनुसारको फल भोग्नै पर्ने हुन्छ कर्म अनुसारको फल भोग संक्षेपमा

कम्म विसयो अचिन्तयो (सोचेर नसकिने) भन्नुहुन्छ बुद्ध, त्यसैले संसारिक लौकिक कुरा संसारभरिका प्राणीहरूको कर्म विपाकका कुरा गरी साध्य हुँदैन, त्यस्ता कुराहरूमा समय खेर फाल्नु हुँदैन ।

लोकोत्तर सुख निर्वाणको कुरा निश्चित हुन्छ यसलाई कुरा हैन स्मृतिपूर्वक काम गरी पाउनुपर्ने हुन्छ । स्वयंले मोह अन्धकार हटाई प्रज्ञा उज्यालो प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ, यसमा श्रद्धालु (जिज्ञासु) व्यक्तिलाई गाह्रो सोचे गाह्रो, सजिलो माने धेरै नै सजिलो कारण निर्वाण हासिल गर्न बाहिरी संसार हेर्न नपर्ने आफ्नै शरीरको आधार लिएर अपलक चञ्चल भैरहने मन चित्तलाई रक्षा गरी प्रज्ञाले मनको मयल (क्लेश) लोभ, द्वेष (रिस) मोह (अविद्या, मनको अँधेरो संसार) रुपि क्लेशहरू अर्को अर्थमा वास्तविक खलनायकहरूलाई समूल नष्ट गर्न सक्षम हुनुपर्दछ । त्यस्तो महान सर्वोत्कृष्ट कार्यमा सफल व्यक्तित्वलाई जहाँ रहेपनि दुःख भनेको हुँदैन किनभने उनी लौकिक संसारबाट उत्तिर्ण (पास भएर) लोकोत्तर सुखको सागरमा पुगिसकेको हुन्छ ।

अक्षय सम्पत्ति निर्वाण लाभी हुन्छ । विलकुल तथागत बुद्ध जस्तै उहाँको धर्मबाट अनुशासित दिक्षित महान व्यक्तित्वहरू जस्तै, त्यसैले हामीहरू आफू स्वयं पनि यस तथागत सम्यकसम्बुद्ध देसित अनमोल अतुलनिय सद्धर्म संघको सहाराले एकचोटी पास भएपछि कहिल्यै फेल हुनुनपर्ने बोधीज्ञान लाभी हुने तर्फ यही उपस्थित अमूल्य क्षण देखिनै लागी पर्नुपर्छ । संसार (भवसागर) देखि उत्तिर्ण हुने चाहना (सम्यक संकल्प) लोकोत्तर सुख निर्वाण चाहना यस चलायमान गतिशिल जीवनको सर्वोत्कृष्ट चाहना आफूमा अविच्छिन्न रुपमा आइरहुनु पर्दछ । संसारमा सफल व्यक्ति उही हुनेछ जसले बोधिज्ञान प्राप्त गरिसके, गर्दैछन्, गर्न अवरिल प्रयासरत छन् संसार तबसम्म सुखको मुहान सुक्नेछैन जबसम्म सत्धर्म पालकहरू बाँकी रहने छन् । हाम्रो अन्तर्मनको इमाय बुद्ध पुजाय कताय शुद्ध चेतसा चिरं तिठठतु सद्धम्मो लाकोहोतु सुखी सदा निरन्तर चलिरहनेछ भन्ने आशा गरौं । संक्षेपमा अप्रमादी (स्मृतीवान्) हुनु अमृत प्राप्त हो । त्यसैले अप्रमाद (होश) लाई सदैव कायम गर्नुपर्छ ।